

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Indbydelseskrift

til

den offentlige ættens

i

Nykøbing Cathedralsskole

1848

ved

C. P. Rosendahl,
Rector.

Nykøbing.

Trykt i W. Laubs Enkes Officin.

**De emendandis Ciceronis libris de officiis
observationes criticae.**

scripsit

Georgius F. G. Lund,
A. M.

Quum hæc commentabar, spes erat fore, ut editio Officiorum a me curata, cuius mentio fit in iis, quæ sequuntur, simul fere cum his observationibus, quas opportunitate oblata programmati loco editurus eram, aut non ita multo post in lucem prodiret; a me enim hoc opus pertractatum et absolutum est iam ante initium huius anni. Quæ spe falsus maxime propter asperitates temporum et rerum angustias, hæc, quæ per se fortasse minora sunt, quam ut seorsum edenda videantur, emittere coactus sum, etiam nunc tamen confidens, non nimis longo interiecto spatio librum ipsum typis descriptum proditurum.

Quam Ciceronis de officiis libros in usum scholarum nostrarum denuo edendos perpetuoque commentario illustrandos suscipere, non putabam fore, ut critici quoque munus mihi ipse imponerem. Propius vero et diligentius rem intuenti apparebat, si onus semel susceptum abiicere nollem, ne hunc quidem laborem mihi recusandum esse, etiamsi mea opera magnum aliquod auxilium Ciceronianis libris allatum iri confidere non possem. Neque hoc exspectabunt, qui hunc libellum evolvant. Nam facile est ad intelligendum, non multum effici posse arte critica, si quis et codicum ope plane destitutus, subsidiisque iam sæpius ab aliis adhibitis atque in medium collatis usus, textum, quem vocant, veteris alicuius libri recognoscere coeperit, et caute atque circumspecte agens inani illo coniecturarum lusu, cui permulti indulgent, abstinuerit. Si igitur plerique suo quodam iure cum fastidio repudiant, quæ homo nec magno ingenio præditus nec magna doctrina instructus in otio quasi chartis illuserit vel animi causa vel ad ingenium acuendum, mihi molem observationum criticarum aucturo venia quodam modo petenda est, vel potius ratio reddenda, cur ea, quæ afferam, hominum doctorum oculis digna habeam: tum enim veniam mihi paratam fore spero.

Quoniam a consilio eius editionis Officiorum, quam parabam, abhorrebat criticas observationes enarrationi inspergere, neque tamen tacito, quidquid collibisset, mutare et emendare licebat, ita rem expedire cogitabam, ut singulari scriptiuncula, quæ seorsum vel programmatis loco ederetur, rationem eorum, quæ a me hac in re facta essent, redderem, præsertim quum neque pauca essent, quæ novanda viderentur, et nonnulla cum viris harum litterarum peritis communicare possem, quæ iis grata et utilia futura esse scirem. Etsi enim omnia in his libris non modo doctorum virorum studiis sæpissime retractatis, sed etiam in tironibus instituendis pæne contritis, recta iam et emendata haberi poterant, mihi tamen accuratius, quo modo res haberet, exquirenti statim apparuit, multis locis ulcera multorum cura non persanata esse, sed modo occultiora eoque perniciosiora manere, multa adhuc codicum ope sananda relicta esse, alia coniecturæ felicitatem exspectare, alia leniori medicina restitui posse. Itaque nihil antiquius habui, quam ut scripturas in exemplo Orelliano ex optimis codicibus Bernensibus enotatas quam diligentissime conferrem et comparatas ponderarem, exquirere et diiudicare studens, quid ubique verum esset. Quo factum est, ut, quum viderem Heusingeri, Gernhardi, Beieri etiam, aliorumque superiorum operam, patefactis uberioribus et purioribus veritatis fontibus, nobis non iam satisfacere posse, recentiorumque, quibus aditus horum fontium patebat, neque ipsum Orellium neque Zumptium neque Stürenburgium ita rem gessisse, ut nihil futuro critico agendum reliquissent, proprio Marte singula lustrare et recognoscere instituerem,

ipsius scriptoris manum ubique investigans, veram scripturam quanta maxima fieri potuit diligentia ubique restituere optans. Vidi statim, Orellium, etsi multo plus in his libris quam in plerisque aliis libris Ciceronis de philosophia, egregio codicum Bernensium auxilio adiutus, effecisset, tamen non ubique se auctoritate superiorum editorum liberasse, non constanter scripturam codicum amplexum esse, imprimisque non satis observasse (in duobus primis saltem libris), codicem *c* non modo longe optimum esse, sed etiam cum C. Langii codice paucisque aliis singularem eandemque origini proximam et vetustissimam familiam nobis propagasse; codices vero *a* et *b* antiquissimos illos quidem et bonæ notæ esse, sed tamen ad deteriore familiam pertinere. Viderat iam hoc in multisque locis ex hoc codice emendandis præierat Stürenburgius; non viderat Zumptius, ceteroquin vir acutissimus et sermonis Latini peritissimus, qui editionem suam fundamento ab Heusingeris duobus iacto superstruens emendationes plurimas a codice illo præstantissimo præbitas neglexit, nimis sæpe testimonia codicum deterioris familiæ prætulit, nimis sæpe veterum editorum exemplo Nonii aliorumve grammaticorum auctoritatem maioris momenti esse duxit quam codicum Ciceronianorum certissima vestigia (v. c. I, § 88, cl. III, 73; I, 91; II, 15 et 28; III, 2 et 4, 15). Contra Stürenburgius, cuius priorem editionem non vidi et, postquam ipse eam damnavit, videre nolui (v. init. præf. ed. alt., Lips. 1843: „quum abhinc annos novem emendatos hos libros edere voluissem, magis multo quam fuerant ante depravatos edideram”), recte intellexit, codicem *c* illamque familiam non sine men-

dis esse et interpolationibus, sed tamen sæpissime propriam et veram scripturam servasse; prudenti iudicio Nonii auctoritatem funditus labefactavit, eoqve multa re vera emendavit; sed satis imprudenter vel etiam temere interdum partim coniecturæ indulisit, partim codicum scripturam absurda pertinacia tutatus est, partim libidini alicui ita adhæsit, ut oculorum acies prorsus obscuraretur^{*)}.

*) Tantum momentum, ut hoc primum ponam, tribuit sono, ut eius causa etiam verbis Ciceronis vim afferat, quasi certum sit, quidquid ipsi de vocibus „sono expressis, de vocabulis exprimentis vel sono efferendis” placuerit (v. I, 18, 21, 55, 65, 92, 147, 152 cett.; II, 36 statuit, „haud semper sono elato ex imo pectore profecto exprimi”; ibd. 50 loquitur de sono grammatico et logico, 63 de arsi et thesi; III, 86 „vis orationis et stomachus” structuram verborum postulat certam; ibd. 105 habetur ratio „tranquillitatis animi” et „commotioris animi” in distingvendis formis, quæ sunt: non modo non, sed ne-quidem et non modo-, sed ne-quidem). Similiter inepta subtilitate differentiam statuit formarum, inter quas nihil omnino interest, sed quæ in omni sermone libere variantur: velut I, 20 beneficentia et beneficiencia, quarum formarum illa maiorem, hæc minorem vim habeat, cfr. not. ad II, 53; I, 38 ait, in vulgari sermone civæ, in elatiore vel graviore civi dici; in quietiore oratione hoc, in commotiore illud, velut I, 48 nonne et an; III, 17 si quæ et si quæ; I, 46 vir bonus et bonus vir; tempori non tempore III, 58 propter calorem quendam orationis; III, 16 -ve habere despicientiam cett. Interdum monstra scripturæ excogitavit, velut I, 109 nec non Xenocratem quidem, quod dicit idem esse atqve: „ac Xenocratem quidem”, modo fortius; III, 32 humanitas communis corporis, „die Menschlichkeit des Staatskörpers”; ibd. 64 recte iustum virum bonum, ipso interprete: „den ganz rechten vir bonus”; quod „egregium” putat; ibd. 74 hunc au dico patronum — „ach ich meine diesen Beschützer, leider spreche ich von diesem Beschützer des Picenischen und Sabinischen Gebietes”. Etiam falsæ in-

Hoc autem de codice c iudicium verum esse magis confirmatum vidi auctoritate I. N. Madvigii, qui summus nostræ ætatis criticus non modo plurimas emendationes meas assensu suo comprobavit, per litteras a me rogatus, ut sententiam suam de iis rebus, quæ mihi dubiæ viderentur, declararet, (unde mihi spes haud parva est, reliquas quoque mutationes a me factas non vanas aut temerarias esse), sed etiam amice mecum communicavit, quidquid ipse ad emendationem aut interpretationem horum librorum notaverat, præter coniecturas nonnullas certissimas, quas non dubitavi in usum meum vel potius Ciceronis convertere. In iis igitur, quæ talia erant, ut auctoritate nominis clarissimi confirmari deberent, Madvigii nomen non omittendum esse existimavi; in iis vero, quæ aut certiora erant aut minora, nomen eius non posui. Neque enim hac condicione vivimus, ut sollicite suum cuique retinendum sit, neque hæc est gloria viri illius, ut paucis aut additis augeri aut demptis minui possit.

Iam ad singula veniamus. Primum ea videamus,

interpretationis pauca afferam exempla, velut I, 99 reverentia adversus homines et optimi cuiusque et reliquorum: ubi genitivos non obiecti, sed subiecti esse vult. I, 104 alter ne libero quidem æ: „nicht einmal eines solchen (würdig), der ein zügelloses Leben führt. I, 151 quibus autem artibus aut prudentia maior inest aut non mediocris utilitas quæritur, ubi statuit: „quum ablativus sit artibus, non dativus pendeatque artibus non ex inest, sed ex quæritur, nullam in his esse offensionem.“ — Hæc paullo pluribus commemoravi, ne quis deceptus specie veritatis propter ea, quæ in libro illo vera sunt, etiam aliquid subesse putet, ubi nihil nisi mera commenta editoris adsint. Zumptii quoque errores non paucos a me in commentario evitatos esse apparebit comparanti notas ad I, 11, 44, 129; II, 4, 30, 45, 71; III, 39 præter alia.

quæ lenissima medicina sananda erant, ordine meliore verborum ex codicibus optimis restituendo. Hæc non pauca erant; sed ne tædium cuiusquam minutiis enumerandis moveam, exempla nonnulla sufficiant. Lib. I, 2 hoc arroganter, 17 est adhibenda, 20 splendor est maximus, 46 bonum virum (Stürenburgii spinosa subtilitate non egemus), 62 non modo enim et 63 non, inquit, solum: utrumque sane insolitum est; sed vix tamen cautum est cum Zumptio ordinem invertere; nam quod is scripsit: non enim modo, ne hoc quidem in usu esse videtur; cfr. autem talia, quæ est: sic quoque etiam et similia Ciceroni haudquæquam inusitata. 64 nullum enim est, 81 etiam vitam, 86 etiam pestifera: neque enim hoc solum verbum sonum gravissimum habet, 104 igitur est, 113 se esse (cod. c), 115 ipsi autem quam personam gerere velimus: hanc structuram verborum, quam necessario postulat forma enunciationis interrogativa, præbet idem cod. c., 127 itaque nec actio rerum illarum aperta, 131 cavendum autem est, 153 ut in illo ipso forensi genere, II, 5 quid enim est, per deos, optabilius. Sed hæc sufficiant, unde satis appareat, in hac quoque re non pauca emendanda ab editoribus superioribus reiecta esse. Nonnulla iam emendavit Orellius, alia alii. Zumptius tamen nimis vulgato ordini ex deterioribus fontibus a primis editoribus constituto adhærescere videtur.

Alia res non ita magna, sed quæ multa depravari rursusque in meliorem formam redigi possunt, est interpungendi ratio, quæ non pauca ab aliis iam emendata sunt, alia a me emendata esse

spero. **Exempla hæc ponantur.** I, 14 **quid sit ordo, quid sit quod deceat in factis dictisque, quomodus.** Primus, quod sciam, ita scripsit Stürenburgius, et vere sine dubio, sicut idem 21 **quia suum cuiusque fit, eorum, quæ — fuerant communia, quod cuique obtigit, id quisque teneat.** 44 **quod, qui benigniores volunt esse —, primum in eo peccant —:** sic iam Orellius, nam quod causam simpliciter indicat. Male h. l. Zumptius quod artius cum pronomine iungens („wer nämlich“), quoniam expectari poterat enim, non quod, ad artis suæ grammaticæ § 806 provocat, ubi uno tenore quod qui scribere non dubitavit. Sed hoc nunquam, opinor, fit, ut quod qui eodem modo ponatur atque quod si, quod ubi, alia: neque facile coniungens illud quod ad subiectum relatum reperias. **Locus Cic. orat. Philipp. X, § 10** fortasse meliore interpungendi ratione et ipse sanari potest. 153 Hæc paragraphus misere depravatus est interpunctione. Nam post hæc: hoc argumento confirmari potest, quibus verbis novum argumentum profertur, poni non potest quod si, sed postulabatur simplex si; cfr. locus II, 70, ubi similiter erratum est ab Olshausenio et Orellio; sed emendatus est a Madvigio **Opusc. Acad. II, p. 234** (videndumque illud est, quod, si opulentum fortunatumque defenderis, in uno illo aut si forte in liberis eius manet gratia), eamque emendationem habent iam Zumptius et Stürenburgius. Nostro autem loco hæc iungenda sunt: hoc argumento confirmari potest, quod, si contigerit — contempletur, tamen — excedat e vita. **Vocabulum quamvis**

errore adiectum ob eamque causam omittendum esse, iam alii viderunt, neque iure defensor eius existit Stürenburgius. Si deinde, ut iubent codices, scribitur: ut omnium rerum affluentibus copiis, cum codd. omisso quod vulgo additur in, tum ea sententia, quæ his verbis incipit: princepsque omnium virtutum —, non finitur verbis: illa autem sapientia —, quum neque ex iis quæ præcedunt neque ex nexu tale quid expectetur; neque definitio est, sed affirmatio nova, ea officia, quæ ex communitate ducantur, maioris momenti esse, quam quæ ex cognitione ducantur. Præterea post parentheses ~~sententia primaria continuari non potest~~ his: illa autem —, sed hæc aperte pertinent ad observationem insertam, indicantem, quæ commemoretur sapientia tamquam princeps omnium virtutum. Parenthesi igitur usque ad hæc: societas inter ipsos extenta, oratio ita describenda est: Princepsque omnium virtutum illa sapientia, quam σοφίαν Græci vocant — (prudentiam enim, quam Græci φρόνησιν, aliam quandam intelligimus, quæ est rerum expetendarum fugiendarumque scientia, illa autem sapientia, quam principem dixi, rerum est divinarum et humanarum scientia, in qua continetur deorum et hominum communitas et societas inter ipsos —) ea, si maxima est, ut est, certe necesse est, quod a communitate ducatur officium, id esse maximum. Ceterum patet, Cicero- nem ut alibi, ita hoc quoque loco, initio relicto (Princepsque omnium virtutum sapientia) ea quæ sequuntur (ea si maxima est —) adiunxisse proxime antegressæ

observationis parti, ita ut sententia primaria et secundaria non certo distingvi possint parenthesi, quum continuatio sententiæ primariæ adnectatur parenthesi eamque continuet. Significavit iam hoc Madvigius, cuius hæc sunt verba ad Cic. de Fin. III, 35 p. 408: „in libro de Off. I, 153 eadem prorsus est forma orationis, quam hoc loco declaravi. Incipit Cicero de sapientia dicere; interiecit admonitionem de prudentia; huic ipsi admonitioni et prudentiæ definitioni ex contrario (illa autem sapientia) sapientiæ definitio adiungitur; huic adnectitur, non ad initium redit primaria sententia: ea si maxima est —, ipsum initium orationis: Princepsque — nusquam grammatice absolvitur. Qui in verbis: illa autem — eo rediri putant, illi statuunt, ab initio Ciceroni tamquam primarium propositum fuisse hoc loco sapientiam definire. At omnis eius oratio eo spectat, ut ostendat, etiam ex sapientiæ notionè seqvi, ut communitalis officia maxima sint.” — Sed hæc hactenus. Infra una alterave emendatio eiusdem generis in transcurso indicabitur, v. c. ad III, 14. Satis enim ex his iam locis, quanti momenti sit iusta interpungendi ratio, intelligi confido.

Deinde commemoranda sunt, quæ ex codicibus maximeque ex codice *c* emendata sunt aut ab aliis primum, deinde a me repetita; aut primum a me evocata, interdum svadente, interdum approbante Madvigio. Ubi ex cod. *c* solo auxilium petitum est, hoc plerumque nomine codicis appposito indicavi*). Quum

*) Si cui videbor in iis, quæ sequuntur, nimis me huius codicis auctoritati addixisse, meminerit, me ea modo commemo-

vero textum pararem, qui in manus iuventutis scholasticæ traderetur, id unice agendum esse duxi, primum ut scripturam codicum testimoniis quam certissime confirmatam darem; ubi hoc parum liceret, ut talem, qui maximam verisimilitudinem haberet facilemque intelligentiam; signa autem, quibus utuntur critici, lacunarum, interpolationis, incertæ aut dubiæ scripturæ quam maxime effugerem. Hoc loco si plenius et copiosius exposuero, quæ mutanda et recipienda duxerim, facilius erit iudicium aliorum; quomodo critici muneri satisfecerim.

Lib. I, 2 utriusque Socratici et Platonici. 3 qui iam illis fere **se** æquarunt: ita cum Zumptio scripsi ex codice *c*; constat enim neque Ciceronem neque quemquam eiusdem aut subsequentiæ aetatis scriptorem hoc verbum cum dativo iunxisse; cfr. notam Zumptii. 5 pervertant dedi cum Orellio ex optimis codd., Zumptius pervertunt. Constat, ex lege grammatica utrumque per se recte dici; sed hoc loco etiam idcirco aptior videtur coniunctivus, quod disciplinæ illæ non nominantur postea, sed modo describuntur. 6. sequemur igitur hoc qu. temp. (cod. *c*); neque obstat, ut putat Stürenburgius, quod additur hoc quidem tempore, nam tota quæstio, sicut statim post dicitur, de officio futura est, et sequitur hauriemus. 7 superioris generis huius modi exempla sunt: sunt h. l. male et præter morem Ciceronis omittunt codices (excepto *c*), cfr.

rare, ubi is ceteris præstare videtur, minime ignorantem, eum, quamvis sit præstantissimus, certis tamen navis maculari, v. e. semper fere tum-tum pro cum-tum præbentem, all.

20 cuius partes duæ, ubi similiter addendum est sunt. **ibid.** num quod officium, quod recte recepit Stürenb., licet Orellius attulerit locos, ubi exstat „numquid”. Neque satis caute Zumptius ait numquid esse idem atque num. Eam autem ob causam videntur editores numquid adverbialiter positum prætulisse, quod sequitur aliud adiective; sed si quid video, aliud alio non prohibet, quin adiectivum aut pronomem præcedat. 8 hoc autem commune officium *καθηκον* vocant. Hic Zumptius rursus neglexit cod. c, ex aliis deterioribus fontibus sumpsit: commune officium vocant. Quum Cicero sic scribere debuisset: „hoc autem commune *καθηκον μέσον* vocant”, sed et Stoici sæpenumero et eam ob causam Cicero quoque, nisi fallor, *καθηκον* simplex pro eo quod est *καθηκον μέσον* ponerent, vocant autem, quod ad Græcos referendum est, necessario verbum Græcum postulet, scriptura codicis c vera iudicanda est. Voc. officium abest illud quidem ab iis codd., ubi adest voc. Græcum, sed minime offendit repetitum, et probabiliter ab iis eiectum est, qui Græcum nomen desiderantes *καθηκον* in eius locum intruserant. Contra fieri sane potest, ut officium ex depravato Græco verbo ortum sit; quamvis hoc ego vix crediderim. cfr. Stürenb., qui et ipse tutatur officium. 9 nam aut honestumne factu sit: inserui aut, quod exstat in omnibus fere codd., etsi eo oritur anacoluthia levis; sed apud Ciceronem frequenter aut initio positum deinde alia forma excipitur, ut h. l.: tum autem —, postremo: tertium dubitandi genus = aut-aut-aut. Etsi molestum semper est anacoluthiæ formam recipere maxime in iis, quæ

20 cuius partes duæ, ubi similiter addendum est sunt. **ibid.** num quod officium, quod recte recepit Stürenb., licet Orellius attulerit locos, ubi exstat „numquid”. Neque satis caute Zumptius ait numquid esse idem atque num. Eam autem ob causam videntur editores numquid adverbialiter positum prætulisse, quod sequitur aliud adiective; sed si quid video, aliud alio non prohibet, quin adiectivum aut pronomem præcedat. 8 hoc autem commune officium *καθῆκον* vocant. Hic Zumptius rursus neglexit cod. c, ex aliis deterioribus fontibus sumpsit: commune officium vocant. Quum Cicero sic scribere debuisset: „hoc autem commune *καθῆκον μέσον* vocant”, sed et Stoici sæpenumero et eam ob causam Cicero quoque, nisi fallor, *καθῆκον* simplex pro eo quod est *καθῆκον μέσον* ponerent, vocant autem, quod ad Græcos referendum est, necessario verbum Græcum postulet, scriptura codicis c vera iudicanda est. Voc. officium abest illud quidem ab iis codd., ubi adest voc. Græcum, sed minime offendet repetitum, et probabiliter ab iis eiectum est, qui Græcum nomen desiderantes *καθῆκον* in eius locum intruserant. Contra fieri sane potest, ut officium ex depravato Græco verbo ortum sit; quamvis hoc ego vix crediderim. cfr. Stürenb., qui et ipse tutatur officium. 9 nam aut honestumne factu sit: inserui aut, quod exstat in omnibus fere codd., etsi eo oritur anacoluthia levis; sed apud Ciceronem frequenter aut initio positum deinde alia forma excipitur, ut h. l.: tum autem —, postremo: tertium dubitandi genus = aut-aut-aut. Etsi molestum semper est anacoluthiæ formam recipere maxime in iis, quæ

tironibus tradenda sunt, pertinet tamen hoc ad ea, quæ nemo criticus religiosus recusare potest. Huc adcedit, quod non facile in partitionis prima parte significatio partitionis (particula aut) omittitur. 11 quæ sint ad vivendum necessaria: ita scripsi cum Zumptio, non modo quod codices deterioris familiæ hoc præbent (nam in talibus, qualia sunt hæc: sint et sunt, non magni habenda est auctoritas codicum, v. III, 69), sed etiam propter id, quod prægreditur, videantur, quum hæc duo plane eadem ratione enuncientur. Alia omnino est ratio eorum, quæ paullo post sequuntur, verborum: cura quædam eorum, quæ procreata sunt; cfr. 12 amorem in eos, qui procreati sunt. 14 conservanda svadente Madvigio recepi, quod hoc ex iis, quæ nunc in codicibus variantur, primum scriptum fuisse probabile est. **ibid.** tamen honestum **sit** cum Zumptio ex bonis codd. prætuli Orelliano est; coniunctivus enim fere necessarius est in forma hypothetica; cfr. Zumpt. ad h. l. 19 audivimus; etsi enim Orelliana scriptura audimus probari potest ex præcepto illo ab Henrichsenio ad Cic. de orat. p. 185 proposito, tamen præteritum quoque tempus in hac verborum iunctura usitatum est; quare nihil contra codices mutandum. 21 si quis sibi appetet; et paullo post cum omnibus codd. omisi verba [partem parentes]. 27 consulto et cogitato (cod. c), quod præstat vulgato cogitata, quod extat in plerisque codd., et cogitate probatum Orellio ex incertis testimoniis. V. Madvig. ad Cic. de fin. p. 696. 28 expetant-soleant, etiam ex præcepto gramm. **ibid.** recepi emendationem Stürenburgii probatam Madvigio, par-

tim ex omnibus codd., partim ex solo *c* petitam: Nam alterum iustitiæ genus assequuntur, in inferenda ne cui noceant iniuria (ita omnes codd.), in altero delinquunt (cod. *c*). Quod vulgo legitur in alterum incidunt, omnino perversum est, si præcedit: alterum genus assequuntur; cfr. nota Stürenb. Deinde legendum: quos tueri debent, postalantibus et codd. et grammatica. 29 nec facere cuiquam videantur iniuriam: ita ex cod. *a* auctore Madvigio scripsi. Volgatum ne consilium indicat sententiæ minus aptum. 32 nec si plus tibi ea noceant. 33 cum utr. sep. locutum, ne cupide quid agerent. 36 patiatur (cod. *c*), concinnitatis causa propter obliget; quamquam imperfectum utrobique legitimum erat. 41 quatum, quum maxime fallunt: ita codd. optt. utriusque familiæ, et vis sententiæ expressa est in significatione temporis. 43 L. Sullæ, G. Cæsaris, svadentibus Beiero, qui confert II, 59 Cotta, Curio, et Madvigio. **ibid.** nihil est enim. 47 diligamur; indicativus ferri nequit. 48 temeritate quadam sine iudicio, vel morbo in omnes; ita cum Zumptio et Stürenb. scripsi ex codd. deterioris familiæ; v. eorundem v. v. d. d. notæ, quibus nihil habeo quod addam. 50 natura (cod. *c*); reliqui, quibuscum facit Zumptius, naturæ. 51 omnium autem communia hominum videntur ea: sic recte Zumptius pro vulg. omnia ex cod. *c* scripsit. In proverbio enim hoc solum erat, amicorum esse communia omnia; cui sententiæ hic opponitur: omnium autem hominum —. Omnia si scripsisset Cicero, non primo loco posuisset, sed potius postremo

tim ex omnibus codd., partim ex solo *c* petitam: Nam alterum iustitiæ genus assequuntur, in inferenda ne cui noceant iniuria (ita omnes codd.), in altero delinquunt (cod. *c*). Quod vulgo legitur in alterum incidunt, omnino perversum est, si præcedit: alterum genus assequuntur; cfr. nota Stürenb. Deinde legendum: quos tueri debent, postalantibus et codd. et grammatica. 29 nec facere cuiquam videantur iniuriam: ita ex cod. *a* auctore Madvigio scripsi. Volgatum ne consilium indicat sententiæ minus aptum. 32 nec si plus tibi ea noceant. 33 cum utr. sep. locutum, ne cupide quid agerent. 36 patiat (cod. *c*), concinnitatis causa propter obliget; quamquam imperfectum utrobique legitimum erat. 41 quatum, quum maxime fallunt: ita codd. optt. utriusque familiæ, et vis sententiæ expressa est in significatione temporis. 43 L. Sullæ, G. Cæsaris, suadentibus Beiero, qui confert II, 59 Cotta, Curio, et Madvigio. *ibid.* nihil est enim. 47 diligamur; indicativus ferri nequit. 48 temeritate quadam sine iudicio, vel morbo in omnes; ita cum Zumptio et Stürenb. scripsi ex codd. deterioris familiæ; v. eorundem v. v. d. d. notæ, quibus nihil habeo quod addam. 50 natura (cod. *c*); reliqui, quibuscum facit Zumptius, naturæ. 51 omnium autem communia hominum videntur ea: sic recte Zumptius pro vulg. omnia ex cod. *c* scripsit. In proverbio enim hoc solum erat, amicorum esse communia omnia; cui sententiæ hic opponitur: omnium autem hominum —. Omnia si scripsisset Cicero, non primo loco posuisset, sed potius postremo

(communia autem hominum sunt omnia). — paullo post: præcipit (Zumpt. ex codd. optt.) pro vulgato præcipitur; verba enim scriptoris indicant, quid sit quod præcipiat Ennius, non quid in universum præcipiatur. 56 ultro et citro datis acceptisque. Fallitur Beierus; cfr. Osenbrügg. Rosc. Am. § 60; Seyffert Læl. § 85; Hand. Turs. II, p. 86 sq. 61 animo magno elatoque humanasque res despiciente. Minime offendit duplex-que, nam prius magno et elato in unum coniungit, deinde huic compositæ notioni pari ratione nova significatio altero-que additur. 67 splendor omnis, amplitudo, addo etiam utilitatem; in hac forma orationis et inter duo priora verba necessario, opinor, abesse debet. 69 removerint-perfugerint. 76 Lacedæmoniis. 81 etsi optimum sit. 85 quibus commissa. Quod Zumptius h. l. ex uno cod. deteriore adiecit est, hoc minime necesse esse videtur, quum ex prægresso sunt facile audiri possit est. 88 castigat: fatigat est error scribentis in codice Nonii, cfr. similis error eius Cic. de. fin. IV, 50 coniecturarium pro eo quod est consecrarium. Contra Off. III, 73 omnes codices præbent fagitandi; ubi similiter atque h. l. mihi opus esse videtur scribere castigandi; neque enim Cicero neque alius quisquam bonus Latinitatis auctor verbum fagitandi ita posuit. Sed quum nemo verbum illud ibi mutare ausus sit, ego quoque quamvis nolens intactum reliqui. 90 superiores simus. 91 hisque maior etiam: alii iisque; sed quum hæc varietas scripturæ quavis fere paragrapho redeat, editoresque magno opere dissentiant, codicum aucto-

ritas autem in talibus prorsus nulla sit, hanc rem in posterum tacito prætermittere in animo est. Singulis locis iudicium aliorum meumque ipsius secutus sum. cfr. II, 24 ibique Stürenb. 92 pareat (vulg. pateat). 99 sed etiam omnino dissoluti. 101 si rerum turpitudini adhibetur verborum obscœnitas; particulam aut codices non habent. 108 in L. Crasso, L. Philippo (cod. c), cfr. supra 43. **ibd.** præripere, „neque enim solet imperatoris quamvis excellentis esse præcipere etiam hostium consilia; est vero præripere α : summa celeritate consiliis prævenire.” Stürenb. 109 præfectus clas-
sis. **ibd.** in Catulo et patre et filio: ita cod. c, ceteri uno aut altero loco in omittunt, solus b præpositionem ter repetere videtur. 111 qui notus est nobis. 114 sequamur. 116 sequantur (cod. c). 119 eccellente. 120 fortuna nonnunquam tamquam ipsa mortalis. **ibd.** diluere: hoc loco editores omnes, quod sciam, uno Stürenburgio excepto, contra consentiens codicum testimonium scripserunt dissuere, propter locum illum Lælii c. 21, credo, ubi opponuntur sibi dissuendæ et discindendæ, quasi Cicero semper eodem verbo usus sit. Illic paullo ante legitur eluendæ eodem sensu atque h. l. diluere, neque addidisset scriptor sensim, si verbum ipsum haberet significationem rei paulatim agendæ. Diluere significat: dissolvere, laxare, debilitare; v. Gell. XII, 1. Seyffert. comment. Læl. p. 457 sq. alia est sententia. 125 sin autem accessit, v. Madvig. præf. Cat. et Læl. p. XIX, ad Cic. de fin. p. 690, Opusc. Acad. II, p. 282. Præter Stürenburgium nemo editorum veritatem illius observationis agnovit; cfr.

ritas autem in talibus prorsus nulla sit, hanc rem in posterum tacito prætermittere in animo est. Singulis locis iudicium aliorum meumque ipsius secutus sum. cfr. II, 24 ibique Stürenb. 92 pareat (vulg. pateat). 99 sed etiam omnino dissoluti. 101 si rerum turpitudini adhibetur verborum obscœnitas; particulam aut codices non habent. 108 in L. Crasso, L. Philippo (cod. c), cfr. supra 43. **ibd.** præripere, „neque enim solet imperatoris quamvis excellentis esse præcipere etiam hostium consilia; est vero præripere α : summa celeritate consiliis prævenire.” Stürenb. 109 præfectus clas-
sis. **ibd.** in Catulo et patre et filio: ita cod. c, ceteri uno aut altero loco in omittunt, solus b præ-
positionem ter repetere videtur. 111 qui notus est nobis. 114 sequamur. 116 sequantur (cod. c). 119 exellente. 120 fortuna nonnunquam tam-
quam ipsa mortalis. **ibd.** diluere: hoc loco editores omnes, quod sciam, uno Stürenburgio excepto, contra consentiens codicum testimonium scripserunt dissuere, propter locum illum Lælii c. 21, credo, ubi opponuntur sibi dissuendæ et discindendæ, quasi Cicero semper eodem verbo usus sit. Illic paullo ante legitur eluendæ eodem sensu atque h. l. diluere, neque addidisset scriptor sensim, si verbum ipsum haberet significationem rei paulatim agendæ. Diluere significat: dissolvere, laxare, debilitare; v. Gell. XII, 1. Seyffert. comment. Læl. p. 457 sq. alia est sententia. 125 sin autem accessit, v. Madvig. præf. Cat. et Læl. p. XIX, ad Cic. de fin. p. 690, Opusc. Acad. II, p. 282. Præter Stürenburgium nemo editorum veritatem illius observationis agnovit; cfr.

§ 151 contulit. 125 inquirere: anquiro enim videtur magis solliciti et curiosi, inquiro investigantis esse. 128 qui reprehendunt et irrident, quod ea, quæ turpia non sint: ita codd. omnes, nisi quod *c* inter quæ et turpia interponit re; sed nulla causa est, cur hoc addatur, oppositio enim per se satis elucet, et coniunctivus iure locum suum obtinet a Zumptio quoque et Stürenb. non neglectus. Sed cur nominibus ac verbis scribendum putent iidem viri docti, non video. **ibid.** illa autem quæ turpia sint: coniunctivus æqualitatis et concinnitatis causa necessarius est et extat in optimo cod. *c*. 130 eadem ratio est habenda vestitus. 131 anhelitus movetur, ex cod. *c*., svadente Madvigio. 137 nec constanter fieri possunt nec iis qui adsunt probari (cod. *c*); in codd. deter. fam. legitur nec ab iis —. 140 magnificentiam sunt imitati (cod. *c*). 143 et harum similibus virtutibus. 144 convivio dignum aut delicatum aliquem inferre sermonem (cod. *c*, ceteri codd. digna, quod nimis incertum est). 147 quæ de causa sentiat; cum cod. *c*., svadente Madvigio omisi quisque, quod in ceteris codd. est. **ibid.** et secum et ab aliis: ita ex cod. *a*, probante eodem Madvigio scripsi; postulat enim sententia, ut sic scribatur. 151 ut sæpe ex alto in portum, sic ex ipso portu (cod. *c*). 153 rerum est divinarum et humanarum scientia. 157 apium pro vulg. apum.

Lib. II, 8 quod hoc ipsum probabile elucere non posset, nisi-esset facta contentio. Etsi omnes fere editores legunt possit, ratio

§ 151 contulit. 125 inquirere: anquiro enim videtur magis solliciti et curiosi, inquiro investigantis esse. 128 qui reprehendunt et irrident, quod ea, quæ turpia non sint: ita codd. omnes, nisi quod *c* inter quæ et turpia interponit re; sed nulla causa est, cur hoc addatur, oppositio enim per se satis elucet, et coniunctivus iure locum suum obtinet a Zumptio quoque et Stürenb. non neglectus. Sed cur nominibus ac verbis scribendum putent iidem viri docti, non video. **ibid.** illa autem quæ turpia sint: coniunctivus æqualitatis et concinnitatis causa necessarius est et extat in optimo cod. *c*. 130 eadem ratio est habenda vestitus. 131 anhelitus movetur, ex cod. *c*., svadente Madvigio. 137 nec constanter fieri possunt nec iis qui adsunt probari (cod. *c*); in codd. deter. fam. legitur nec ab iis —. 140 magnificentiam sunt imitati (cod. *c*). 143 et harum similibus virtutibus. 144 convivio dignum aut delicatum aliquem inferre sermonem (cod. *c*, ceteri codd. digna, quod nimis incertum est). 147 quæ de causa sentiat; cum cod. *c*., svadente Madvigio omisi quisque, quod in ceteris codd. est. **ibid.** et secum et ab aliis: ita ex cod. *a*, probante eodem Madvigio scripsi; postulat enim sententia, ut sic scribatur. 151 ut sæpe ex alto in portum, sic ex ipso portu (cod. *c*). 153 rerum est divinarum et humanarum scientia. 157 apium pro vulg. apum.

Lib. II, 8 quod hoc ipsum probabile elucere non posset, nisi-esset facta contentio. Etsi omnes fere editores legunt possit, ratio

tamen grammatica, cui non refragantur codd. optt., postulat imperfectum; monstrat enim esset, Cicero- nem hic ut sæpe a præsentis disputatur cogitatione transire ad Stoicos præteriti temporis, eorumque pla- cita referre. 10 hæc tria genere confusa (cod. c): ita legendum, ut appareat oppositio unitatis rei et distinctionis logicæ cogitatione factæ; neque enim re vera tria sunt genera, sed tria α : tres partes sive loci, quibus res proposita est, cfr. § 60. 18 iis, qui- buscum congregemur. 23 quem metuunt, oderunt. **ibid.** quantum odium hominum va- leat ad pestem (cod. c). 27 locupletum. 29 in has clades incidimus, dum-malumus. Contra Zumptius et Stürenb. non minore fere codicum præ- sidio adiuti scripserunt maluimus. Utrumque dici- tur. Equidem præsens prætuli, v. Madv. Gram. Lat. § 336 b, n. 2. Stürenb. nimis præfracte, ut solet, tempus præsens ferri posse negat. 36 quæ ad glo- riam pertinent. 46 gratiores, quod exstat in omnibus codd., Zumptius temere in graviores mu- tavit; neque enim aptum est graviores, v. Beier. ad h. l. et cfr. § 66 init. gravior facultas et gratior et ornatior, ubi Lambino auctore, Mad- vigio probante eieci gravior. At hoc quoque loco Zumptius Beierum sequens, nulla auctoritate, gravior eieci, sequens gratior rursus in gravior mutans sic scribit: facultas gravior et ornatior. Equi- dem codicum scripturam utrobique unice veram esse arbitror. **ibid.** Prima igitur commendatio pro- ficiscitur a modestia, tum pietate in p. —: hic quoque codices sequor, Zumptio duce, probante Madvigio. Respondet enim tum præcedenti prima:

primum ponitur modestia, deinde pietas et benevolentia. Orellius paruit enixe svadenti Beiero scribens cum, quod Stürenburgius quoque tuetur affirmans, tum pietate dici non posse pro eo quod est: tum a pietate. Cui credere nolim. 47 ut de Demosthene accepimus. 49 et apud iudices et apud populum et apud senatum: ex cod. *c* addenda erant hæc: et apud populum. Caussas, cur ita scribendum esset, satis graves attulit Stürenb. **ibid.** ex accusatione et ex defensione. 53 dein. **ibid.** Bene ministrum et præbitorem, quia sordidum regi. Ita recte Orellius ex cod. *c*. Aut enim hæc scriptura adoptanda videtur aut ceterorum codicum: sed ministrum et præbitorem putent? quo quid sordidius regi. Sententia hæc est: Philippus bene usus est nomine ministri et præbitoris, quoniam id, quod reprehendit, non minus sordidum erat, quam ipsa hominum illorum condicio. 58 quod in caritate asse modium populo dedit: omisso annonæ. 60 quod vulgo legitur et tamen ipsa cedere debet probabili codd. optt. scripturæ tum ipsum, iure Zumptio et Stürenburgio probatæ; cfr. Madvig. ad Cic. de fin. p. 256. 62 non, ne affligantur. 63 hanc ergo consuetudinem: ita codd. optt.; cfr. Cic. Cato m. § 47 ibique Madvig. Mirum profecto est, editoribus pluris esse auctoritatem Lactantii vel Nonii in verbis Ciceronis constituendis quam codicum ipsius Ciceronis. 64 nimirum est pecuniæ fructus maximus. Zumptius omittit is; Beierus „male, inquit, omittunt”. Ego in talibus codices sequendos puto; cfr. infra § 78 et III, 51. 66 dicendi facultas et gratior et ornatior, v. ad

46. 68 *quacumque* possis. Loci ab Orellio citati nihil valent. 70 in uno illo aut si forte in liberis (cod. c), elegantissime, ut Orellio quidem videtur. Zumptius tamen si omisit; sed hac particula sine dubio opus est, quum aliter forte intelligi nequeat. Usus loquendi satis constat, v. Cic. de orat. III, 12, 47; ad Qu. fr. I, 2, 7; ad Att. XIV, 13, 2; pro Milon. 104; Lucret. V, 719; cfr. Garaton. ad Cic. pro Mil. p. 329 ed. Or. 73 *capitalis oratio ad æquationem honorum pertinens* (cod. c). **ibid.** tenerent cur iubente Zumptio cum tuerentur commutetur, nulla est causa. 74 malo enim quam nostræ ominari: sic recte Orellius scripsit in magna codicum discrepantia; docuit enim Stürenb. ad h. l., citatis locis qui sunt Cic. de fin. II, 61 et ad fam. III, 10, 1, sic a Cicerone dictum esse, nullo dativo adiecto, quod nec suæ nec alienæ rei publicæ ominari vult; „sed mavult sic dicere, ut dixit, quam suæ ominari.” **ibid.** neque tamen de nostra, sed —: etsi h. l. durum et insolitum est tamen, retinendum tamen cum Zumptio duxi potius quam cum Orellio scriberem neque tantum. V. not. Zumptii. **ibid.** quæ sunt ad victum necessariæ (cod. c). 75 si quidem in illo tantum fuit (cod. c). Quod Zumptius ex omnibus deterioris familiæ codicibus addidit roboris, hoc non convenit; neque enim de eo agitur, sed hoc potius dicitur: „si tanti momenti vel tantæ gravitatis fuit.” 77 principibus et rem publicam gubernantibus. 79 at vero ille qui accepit iniuriam (cod. c). 81 eos egere inivissimum arbitrabatur et — possessiones moveri non nimis æquum putabat. Ita recte

46. 68 *quacumque* possis. Loci ab Orellio citati nihil valent. 70 in uno illo aut si forte in liberis (cod. c), elegantissime, ut Orellio quidem videtur. Zumptius tamen si omisit; sed hac particula sine dubio opus est, quum aliter forte intelligi nequeat. Usus loquendi satis constat, v. Cic. de orat. III, 12, 47; ad Qu. fr. I, 2, 7; ad Att. XIV, 13, 2; pro Milon. 104; Lucret. V, 719; cfr. Garaton. ad Cic., pro Mil. p. 329 ed. Or. 73 *capitalis oratio ad æquationem honorum pertinens* (cod. c). **ibid.** tenerent cur iubente Zumptio cum tuerentur commutetur, nulla est causa. 74 malo enim quam nostræ ominari: sic recte Orellius scripsit in magna codicum discrepantia; docuit enim Stürenb. ad h. l., citatis locis qui sunt Cic. de fin. II, 61 et ad fam. III, 10, 1, sic a Cicerone dictum esse, nullo dativo adiecto, quod nec suæ nec alienæ rei publicæ ominari vult; „sed mavult sic dicere, ut dixit, quam suæ ominari.” **ibid.** neque tamen de nostra, sed —: etsi h. l. durum et insolitum est tamen, retinendum tamen cum Zumptio duxi potius quam cum Orellio scriberem neque tantum. V. not. Zumptii. **ibid.** quæ sunt ad victum necessariæ (cod. c). 75 si quidem in illo tantum fuit (cod. c). Quod Zumptius ex omnibus deterioris familiæ codicibus addidit roboris, hoc non convenit; neque enim de eo agitur, sed hoc potius dicitur: „si tanti momenti vel tantæ gravitatis fuit.” 77 principibus et rem publicam gubernantibus. 79 at vero ille qui accepit iniuriam (cod. c). 81 eos egere inivissimum arbitrabatur et — possessiones moveri non nimis æquum putabat. Ita recte

Orellius ex cod. *c*. Zumptius quum scriberet *move*re, non animadvertit, eos subiectum esse verbi *egere*; ad *move*re igitur, si ita legeretur, aliud cogitandum subiectum. Quare concinnius est *move*ri. 84 ut totum hoc malum (cod *c*, ceteri codd. meliores hoc tantum). *ibid.* at vero hic nunc victor, tum quidem victus, quæ cogitabat, quum ipsius intererat, ea perfecit, quum eius iam nihil interesset. Recepti inter verba Ciceronis, svadente Madvigio, ex cod. *c* hæc verba: quum ipsius intererat.

Lib. III, 1 eum qui primus Africanus appellatus est: potius ita scribendum videtur quam sit, quoniam est in observatione ceteræ orationi inserta. Codicum nulla omnino in hoc est auctoritas, quum perpetua sit confusio formarum est (-st) et sit. 2 sed nec hoc otium —: Zumptius hic cum cod. *c* scripsit nec, sed § 4 idem contra codd. scripsit neque, propter Nonii testimonium, quod in talibus nullius est momenti. 3 Ita qui in maxima —: sic dedi cum Zumptio ex certissimo codicis *c* vestigio, quum verum ibi levi errore obscuratum sit; præbet enim hic cod.: Itaque in, emendatioque in promptu est. Ceteri habent: Itaque qui, quod dubitanter recepit Orellius. 4 nec otiosum nec solum unquam. 10 qui in Coa Venere eam partem: hanc Stürenburgii emendationem ex certissimis codicum vestigiis repertam, vel potius hanc scripturam codicis *c* non satis prædicandi probatam Madvigio in textum recipere non dubitavi. *ibid.* propter eorum, quæ perfecisset, præstantiam neminem persecutum. 11 disputari, ex omnibus bonis

codd., cfr. not. Stürenb. 24 comitas, quod in omn. codd. est, Zumptius mutavit in communitas, sed sine ulla idonea causa; v. quæ ad h. l. attulit Beierus. 26 quam facere cuiquam iniuriam: ita cod. c. Editores vulgo ex aliis codd. scribunt cuiquam. Nihil esse, quod observat Stürenb., „propter vituperationem rectius multo dici cuiquam quam cuiquam“, quis non videt? 30 detractio aut appetitio alieni. 31 decernit. 32 nulla enim est societas nobis cum tyrannis, et potius summa distractio est: utrumque recipiendum ex cod. c aliisque bonis codd., v. Zumpt. Quod enim a Madv. Gram. Lat. § 452, n. 2 statuitur, et pro sed post sententiam negativam non poni, nisi ubi sententiæ iungantur, non ubi verba componantur, hic in singulis verbis (societas — distractio) fere singulæ sententiæ latent. 38 nihilo plus, v. I, 72. 47 plena exemplorum est nostra res publica quam sæpe tum maxime bello Punico secundo. Codicibus iubentibus omittendum erat alias. Omisit iam Zumptius; cfr. Madvig. ad Cic. de fin. p. 39 et Opusc. Acad. I, p. 339. 48 atque ille utilitatem —: male Heusingerus et Zumptius atque. Nulla est oppositio, nulla assumptio refellendi causa, sed explicatio simpliciter continuatur. Cfr. § 74. 57 Rhodios: hanc optimam cod. c scripturam, rectissime ab Orellio receptam reiecit Zumpt., quamquam necessaria est oppositio duorum membrorum: frumentarius celat Rhodios, venditor emptores. 59 nullæ, quod sciam, inquit ille (cod. c): hoc melius quam Zumptii ille inquit aut Orellii inquit solum, v. Madv. Fin. p. 151 (et Add.) et p. 770. 60

codd., cfr. not. Stürenb. 24 comitas, quod in omn.
 codd. est, Zumptius mutavit in communitas, sed
 sine ulla idonea causa; v. quæ ad h. l. attulit Beie-
 rus. 26 quam facere cuiquam iniuriam: ita
 cod. c. Editores vulgo ex aliis codd. scribunt cui-
 quam. Nihil esse, quod observat Stürenb., „propter
 vituperationem rectius multo dici cuiquam quam
 cuiquam“, quis non videt? 30 detractio aut appe-
 titio alieni. 31 decernit. 32 nulla enim est
 societas nobis cum tyrannis, et potius sum-
 ma distractio est: utrumque recipiendum ex cod.
 c aliisque bonis codd., v. Zumpt. Quod enim a Madv.
 Gram. Lat. § 452, n. 2 statuitur, et pro sed post
 sententiam negativam non poni, nisi ubi sententiæ
 iungantur, non ubi verba componantur, hic in singu-
 lis verbis (societas — distractio) fere singulæ sen-
 tentiæ latent. 38 nihilo plus, v. I, 72. 47 plena
 exemplorum est nostra res publica quam
 sæpe tum maxime bello Punico secundo. Co-
 dicibus iubentibus omittendum erat alias. Omisit
 iam Zumptius; cfr. Madvig. ad Cic. de fin. p. 39 et
 Opusc. Acad. I, p. 339. 48 atque ille utilitatem —
 male Heusingerus et Zumptius atque. Nulla est op-
 positio, nulla assumptio refellendi causa, sed expli-
 catio simpliciter continuatur. Cfr. § 74. 57 Rhodios:
 hanc optimam cod. c scripturam, rectissime
 ab Orellio receptam reiecit Zumpt., quamquam nec-
 cessaria est oppositio duorum membrorum: fru-
 mentarius celat Rhodios, venditor emptores.
 59 nullæ, quod sciam, inquit ille (cod. c): hoc
 melius quam Zumptii ille inquit aut Orellii inquit
 solum, v. Madv. Fin. p. 151 (et Add.) et p. 770. 60

quum ex eo quærerem. Nulla causa idonea est, cur cum editoribus hanc scripturam repudiemus. 61 qui contra relicteatur: hoc ex cod. c. recepit Zumptius et recte recepit, v. not. eius et Orellii. Stürenb. et ipse recepit, sed non recto interpretatur esse, „qui sæpius contra liceatur (wiederbieten, wiederholt bieten); immo est: minus pretium offerre licendo, quam quod a venditore postuletur aut ab alio emptore oblatum sit. Recte igitur Zumptius „zurückbieten“; nos dicimus „underbyde.“ 63 Etenim omnino tantum se negat facturum compendii sui causa, quod non liceat. Huic —: ita ex codd. legendum et cum Zumptio Stürenburgioque interpungendum. 69 plagam retinui propter codd., etsi verisimile est Ciceronem scripsisse plagas. Sed est hoc ex iis, ubi sane difficile est rem diiudicare. Quod sequitur in eam, non idcirco necesse est plagam scribere. In editione tironibus destinata eo magis servandam putavi formam insolitam, ut locus esset admonitioni. **ibid.** omnium inter omnes; Zumptius: hominum inter homines, sine causa. **ibid.** qui eiusdem gentis sunt. Codd. fere omnes sint; sed coniunctivus ferri non potest. Sunt et sint sæpissime permutantur in codd., qui hac in re non magnum faciunt discrimen. 73 periclitemur, si placet, et in iis quidem exemplis: ita codd. duo antiquissimi, quibus nec Zumptius nec Stürenb. paruit. 74 o turpem notam temporum! non erat æquum principes cives rem habere —: omittendum erat illorum; neque enim de nota temporum illorum, sed de horum, nostrorum temporum indignitate agitur. **ibid.** atque in tali-

bus rebus aliud utile interdum: atqve pro
 atqvi, ut § 48. 79 in potestatem populi Ro-
 mani redacturum: sine ulla causa Heus., Beierus,
 Zumptius daturum scripserunt; nam quod Livius
 VIII, 24 ita locutus est, hoc nihil ad Ciceronem per-
 tinet. 81 hæc sunt, quæ conturbant. Coniunc-
 tivum h. l. plane repudiandum censeo. 82 utrum ex
 homine se convertat quis in beluam, an ho-
 minis figura (omisso in). 87 piratarum enim
 melior fides. Quod Zumptius ex deter. familiæ
 codd. addit: quam senatus, id neque exstat in cod.
c et cod. C. Langii, neque opus est. 88 cum illis
 sic agere ut cum colonis nostris soleremus,
 eoque magis quod —: Zumptius non recte pro
 quod scripsit quo; ambiguus utrum præferret de-
 terius sumpsit. **ibid.** vincat utilitas rei publi-
 cæ (cod. *c*); utilitas per se nimis incertum est.
 89 sed tamen ad extremum utilitate, ut pu-
 tat, officium dirigit. Addendum erat ut putat,
 nam re vera utilitate non dirigit. **ibid.** quoad
 enim perventum est eo, quo —, v. Madvig. ad
 Cic. de fin. p. 448, cfr. I, 66. 91 mendacem,
 aleatorem, ebriosum: cum cod. *c.* eieci furacem
 probante Madvigio. Quamquam enim intelligi pote-
 rat non repugnantibus iis, quæ § 71 dicuntur, ubi de
 certis furtis mentio fit, quum hic agatur de cupiditate
 furandi, tamen minime apte cum iis, quæ hic nominantur,
 vitiis coniungi poterat. 92 si quis medicamentum
 cuiquam dederit. 93 si ex hereditate nihil ce-
 perit, quam si ceperit: hæc tria ultima verba om-
 nes boni codices addunt, et recte. Sententia enim
 hæc est: mentietur certe, si non saltaverit; nam pro-

misit se hoc facturum; sed honestius mentietur, si ex hereditate nihil ceperit, quam si ceperit eoque fructum mendacii perceperit. Ceperit dictum est de actione præterita, mentietur de permanente mendacii onere. Exciderunt autem hæc verba sine dubio propter similem duorum membrorum exitum. cfr. Stürenb. 96 in eisdem versemur. 99 ad rem factam nostramque veniamus. **ibid.** quis hæc neget (cod. c): negat in interrogatione non opus est eam ob causam, quod sequitur responsum certum: magnitudo an. negat. (quis neget? — nemone? — immo est qui neget — quem censes? —). 102 præverteret: perverteret h. l. alienum est. 106 sed si hoc sibi sument: Zumpt. h. quoque l. sumunt, cfr. § 96. Sed codices erant sequendi. 107 est autem ius etiam. 108 condiciones. Male Orellius conditiones, quod aperte ortum est ex incerta scribendi ratione: condi¹iones, ita ut utraque litera pro alterutra poneretur. Condictio significat prorsus aliud, quam quod hic conveniat, v. Stürenb. 113 novem revertisse dicit: verbum addendum ex cod. c, est enim necessarium. **ibid.** fraus enim adstringit. Hic ut alibi sæpissime Zumptius ex deterioribus codd., qui habent distringit, scripsit destringit interpretans: „apertius fit“, neglecto cod. c, quem non pro merito æstimat. Etsi enim negligentius scripsit Cicero adstringit, tamen intelligi potest adhibita quasi zeugmatis figura; adstringit enim refertur ad ius iurandum, quod violatum fit perinrium; ius iurandum autem fraude potius adstringitur magis quam solvitur. 114 qui periculum mortis defugissent (cod. c). Contra

Zumptius et Stürenburgius: periculo-diffugissent; sed huius argumentis non moveor. 115 sed iam huius loci finis sit (cod. c). 120 dicitur scribendum ex codd. melioris familiæ, concinnitatis causa.

Postremo loco commemoranda sunt, quæ coniectura emendanda videbantur. Hac in re summam me adhibuisse cautionem neque quidquam meo ipsius arbitrio mutasse profiteri possum. Quare quum nonnulla hac sola via sanari posse viderentur, hæc singula, opportunitate amicitiae et necessitudinis, quæ mihi est cum Madvigio, V. Cl., usus, ita cum eo communicavi, ut quid ei placeret de gravissimis saltem rebus ne ignorarem. Ne hic quidem, ubi auctoritate nominis illustrissimi opus esse videbitur, illud adscribere omittam.

Lib. I, 7 quæ ratione suscipitur. Omisi hoc loco præpos. *a*, quæ in omnibus codicibus apparet. Svasit hoc Orellius, vetuerunt Zumptius et Stürenb. Sed ratio non ponitur pro philosophia, ut vult Stürenb., nec quasi persona ipsa agens inducitur; et semper fere, ubi methodus philosophandi significatur, fit hoc modo: ratione, ratione et via vel modo. Quomodo ratione (Stürenb. interp. auf eine rationelle Weise) Tulliana modestia indignum sit, prorsus nescio. 11 prægressus scripsi auctore Madvigio. Etsi enim novum hoc vocabulum est, tamen vulgatum progressus et insolentissimum est de rebus inanimis et cum *v.* antecessiones pari significatione nullo modo coniungi posse videtur. Quare comparato hoc remedio miram Zumptii interpretationem lubens repudiavi. 17 ordo etiam et constantia: h. l.

eodem Madvigio svadente etiam scripsi pro autem. In codd. perpetua est confusio horum vocabulorum: autem-etiam-etenim-enim. Nulla, ne minima quidem in his inest oppositio; additur potius novum aliquid et maius. 36 Hoc loco non possum, quin coniecturam Madvigii mecum communicatam proferam, quamquam ea non adductus sum, ut locum interpolatum additamento temporum diuturnitate ita ei adhærente, ut vix divelli posse videretur, liberarem. Si enim usquam, certe hic vetus scholion historici orationi Ciceronis insertum est (etsi omnes codd. hunc pannum adsutum habent), ubi ea, quæ præcesserunt, quasi communi conclusione his verbis colliguntur: **Ex quo intelligi potest, nullum bellum esse iustum, nisi quod-indictum, addita affirmante Catonis auctoritate his: M. quidem Catonis senis est epistola.** Sed huic exemplo particula quidem adnexo et expresso præcedit explicatio, qua singula, quæ ad epistolæ tempus et occasionem pertinent, proponuntur; tum vero inepte et satis insulse additur: **M. quidem Catonis senis est epistola,** etsi iam ante positum erat **Catonis filius tiro,** ubi nomen Catonis simpliciter positum usui Ciceronis, quo prænomen saltem addendum erat, repugnat. Altera vero ex parte Cicero nunquam dixisset **M. Catonis senis,** si idem vir paullo ante nominatus esset. Itaque statuendum est, Catonem hic demum a Cicerone induci. Neque is in exemplo historico, sine particula connectente et transitum indicante tam laxè et incerte posuisset: **Popillius imperator** (sine prænomine) tenebat provinciam (quam? at postea dicitur in Macedonia Persico bello). Quid multa? Spuria

iudicanda sunt hæc: **Popillius imperator** — in bello movendo. Fuerunt quidem critici nonnulli, qui contra suprema verba suppositicia iudicarent: **M. quidem Catonis senis** — pugnare; at hæc in omnibus partibus iustam habent formam et Ciceronianam, addita particula adnectente quidem, addito prænomine *M.* et *senis*, quæ duo satis designant Catonem censorium, addita significatione et temporis et loci: in Macedonia Persico bello, quæ significatio melior est, quam singularis illa, quæ supra posita est, quippe quæ nulla sit. Stürenburgius vero, quæ est mira hominis libido, ea, quæ nos damnavimus, ita tueri conatur, ut verba: a deo summa — in bello movendo ad sequentia referat, nonnulla de bello Persico a Romanis moto ex historia petita narrans. Omissis, quæ facile his opponi possunt, hoc unum addamus, de bello movendo α : incipiendo h. l. minime agi. Fieri autem potest, ut Cicero ex memoria argumentum epistolæ afferens erraverit in re ad Macedoniam bellumque Persicum referenda, et scholiasta rectius rem ad Popillium rettulerit, qui vix unquam munere imperatoris in Macedonico bello functus est. Atque hæc ipsa causa interpolationis esse potest. Cfr. not. Beieri ad h. l. 38 ut enim cum civi aliter contendimus: hæc cum Orellio retinui, quamvis refragantibus codd. optt. utriusque familiæ. Zumptius et Stürenburgius frustra, opinor, defendunt codicum scripturam: ut enim cum civiliter contendimus, aliter si — aliter si. Tum enim talis oriretur anacoluthia, quæ oriri nullo modo potest. Neque difficile est videre, quomodo civi aliter depravari potuerit in civiliter; deinde aliter post

hoc concinnitatis causa interpolatum. Habemus exemplum mendi antiquioris quam sunt codices nostri optimi. Nonnulli tamen codd. veram scripturam servaverunt. 43 ex constanti Ciceronis usu scripsi: *Id autem tantum abest ab officio*. Editores omnes: *abest officio*. Ut præp. ab interponeretur, svaserat iam Wesenbergius *Emend. Epist. Ciceron. p. 62*. 51 ut sit constitutum legibus ipsis; cetera sic observentur—: hanc necessariam eandemque certissimam Gulielmi coniecturam auctore Madvigio recepi. Vulgata scriptura: *ex quibus ipsis cetera* — omni sensu caret. 54 et *benevolentia devincit homines et caritate*: prius et codd. præbent (quare non recte Orellius omittit), alterum et necessario adiiciendum. Quod nisi fieret, *benevolentia nominativus habendus esset et tautologia oriretur*. 66 Vulgo hic legitur: *quum persuasum sit*. At nulla causa indicatur, sed condicio simpliciter exponitur (= „ubi nobis persuasimus”). Legendum igitur: *persvasum est* = *persvasum est*. Similiter erratum est III, 44, ubi scribas: *quum vero iurato sententia dicenda est* (=: „ubi ei iurandum est”), *meminerit*. *Dicenda sit* hanc efficeret falsam sententiam, quæ positione verborum prohibetur: „*meminerit, deum se, quum iurandum sit, adhibere testem*”. Apertior etiam est ratio loci III, 89 quoad perventum est. Satis constat codices hac in re nullum fere facere discrimen, quum præbeant *dicendast, perventumst cett.*, quæ facile fiunt: *dicenda sit, perventum sit*. Cfr. Madvig. ad Cic. de fin. p. 418. 68 vitanda svadente Madvigio scripsi pro eo, quod in omn. codd. exstat: *videnda*, quod plane in-

eptum est. Videre potest illud quidem idem esse at-
 que „providere, curare”; sed h. l. contraria notio
 postulatur. 69 voluptate animi exstat in omni-
 bus codd. Sed idem verbum animi ter eodem ver-
 borum complexu repetitum sine dubio ferri non potest,
 præsertim quum hoc vocabulo ad vv. ægritudini
 et voluptati adiecto minime opus sit. His de caus-
 sis nimia prætuli cum Orellio, probante Madvigio.
 72 nihilo minus quam philos. Zumptius codd.
 sequens legit nihil minus, provocans ad gram. suam
 § 488, n. 2. Sed frustra, ut mihi quidem videtur,
 et nescio an Beierus recte ad III, 38 (ubi Heusinger
 ex nonnullis codd. nihil plus scripserat, sed Zump-
 tius tamen nihilo plus restituit) hanc dicendi ratio-
 nem addubitaverit, quum desint, quibus defendatur,
 loci. Hoc loco codd. multi iidemque optimi præbent
 nihilo; et talis accusativus apud comparativum Ci-
 cerone alienus est. Quod autem III, 55 duo codd.
 antiquissimi habent: multum minus, hoc nullius
 momenti est. *ibid.* haud scio an magis etiam
 ea magnificentia et despicientia adhibenda
 est rerum humanarum, quam sæpe dico, et
 tranquillitas. Codd. non agnoscunt et ea ante hæc:
 quam sæpe dico; deinde corrigendum est codicum
 sit (in adhibenda sit); nam scriptum fuit sine
 dubio adhibendast. Et ea probabiliter loco mo-
 ta sunt. Diremptio magnificentiae et despicien-
 tiae duplici et-et prava est. Est hæc emendatio
 Madvigii. 73 maiorque cura efficiendi: hanc
 scripturam præbet cod. a; et habet sane probabilita-
 tem maiorem quam ea, quæ in ceteris codd. reperiuntur.
 Nihilo minus mihi persvasum est, ne sic quidem rem

ad liquidum perductam esse. In editione tironibus destinata omiserim signum corruptionis, quod aliquam tamen interpretationem locus habet. 76 dilatatum et a codicibus et ab usu sermonis suspectum videri potest. Requiritur tamen tale participium, v. c. prolatum, auctum. 81 audent non ausus sum mutare, quamquam mihi opus esse videtur audeant, ut coniecit Ernestius. Zumptius quoque gr. § 563 offenditur indicativo. Cfr. Cic. Tusc. I, § 18; Fin. I, § 70 ibique Madvig. 88 facilitas et altitudo animi. Habet altitudo codicum auctoritatem, cfr. Cic. ad fam. III, 10, 10. Significatur autem non magnus animus, sed profundus, qui non facile movetur aut ira effervescente exæstuat. Alios locos, ubi similiter interpretandum est, excitabo in commentario ad h. l., velut Cic. part. orat. § 73 altitudo animi est in capiendis incommodis et maxime iniuriis; Sall. Jug. 95 altitudo ingeni; Liv. XXI, 2 alta indoles; Tac. Hist. IV, 86. 91 nec in neve mutare non audeo cum Heusing. et Zumptio, ex auctoritate Nonii, contra codicum testimonium. Zumptii præcepto in gram. § 535 non confido (cfr. nota eius ad Cic. in Verr. III, § 14) nec pro neve poni posse, ubi præcedat ut; præcedente ne semper sequi debere neve. Refellitur id loco a Stürenb. allato Cic. orat. § 221. Beierus quoque II, 73 contra codd. scripsit neve. Madvigii verba in Gram. § 469 et not. litem non diiudicant. Cfr. I, 38 nec dederitis; 92 deinde augeatur — nec pareat. 100 hanc primam habet vim, quæ deducit: ita contra codices cum Zumptio scripsi; nam codicum viam, quod tuentur Orellius et Stürenburgius, me quoque nimis offendit (of-

ficium — habet viam). Rursus altera quoque scriptura: vim, quæ deducit habet nescio quid perversi et inepti. Sed duorum malorum minus præferendum duxi. — Paucis] verbis post similis fere difficultas recurrit, quam ne Madvigius quidem tollere potest, non magis quam illam, quæ paullo ante posita est. Codd. enim habent sequemurque, probatum Zumptio et Stürenburgio. Sed quum idem verbum sequendi statim post alia significatione redeat, assequemurque recipere coactum me putavi. Confiteor me prorsus hærerere. 101 omnis autem actio — — nec vero agere quidquam, cuius non possit causam probabilem reddere. Ita codd., et fortasse vere, si minus recte a Cicerone scriptum esse confiteri volumus. Quod nonnulli pro eo, quod est actio, legi voluerunt ratio, hoc non placet; ratio enim semper vacat temeritate; et postquam distinxit rationem et appetitum, præcepta de ratione agendi adduntur. Si quid mutandum est, nolim cum Zumptio possit in possis mutare contra codd. optt.; nam ne sic quidem omnia facile procedunt; sed potius inseruerim decet (nec vero agere decet quidquam). Fieri autem potest, ut cautius sit manum retinere, quum Cicero fortasse negligentius ita scripserit, ut ab his: actio — debet notio generalis necessitatis (oportet) cogitatione ad v. agere transferretur; ita ut possit ad subiectum illud indefinitum („is qui agit“) referendum sit. Vellem ne talia orationis exempla discipulis tradere cogere. 104 Hic locus coniectura sanandus erat, quam in Ciceronis verba recipere nullus dubitavi. Nam ex vestigiis codicum, qui præbent remisso animo, non perversissime opponunt:

homo remissus et ne liber quidem, hæc eruit Madvigii acumen, vocem propter similitudinem supplendo eiectam: alter est, si tempore fit, aut si remisso animo, **magno** homine dignus, alter ne libero quidem, si rerum turpitudini adhibetur verborum obscoenitas. Stürenburgii emendationem huius loci vereor, ut quisquam assensu suo comprobet. 109 in sermonibus aliquem: hæc Pearcii coniectura necessaria est, et melior quam Zumptii alium scribentis; neque enim certi alicuius mentio fit, sed omnino alius hominis. **ibd.** ne Xenocratem quidem cett. Hoc loco nihil mutandum censeo (modo post v. philosophorum necessario interpungendum est); neque video, quid magno opere Orellium offendant. Est sane perversitas ipsius sententiæ: ob eamque causam magnum fuisse: nemo enim magnus fit, quod nullam habet comitatem sermonis; sed nonne hæc perversitas talis est, ut ipsi Ciceroni adsignanda sit? 118 nam quod Herculem Prodicus dicit, ut est apud Xenophontem: ut locus hic ita scribatur, svadent certissima codicum vestigia, v. Orell. Recentiorum Stürenburgius primus, puto, hanc protulit scripturam verissimam. Vulgo legitur: H. Prodicium dicunt, ut est apud X., quæ sensu destituta sunt. Nihil enim de Hercule Prodicti tradunt, sed quod apud Xenophontem exstat, exponitur; neque Xenophon „homines” ita dixisse narrat, sed „Prodicum”. Primum haud dubie nomen librariis non satis notum corrumpi coeptum est; deinde concinnitas quædam orationis tolleretur, dicit in dicunt aliquis mutavit. 119 multo est cura maior adhibenda: cum Zumptio eieci ei rei, quod vulgo

interponunt. Exstant hæc duo verba in codd. præter unum optimum, qui utrumque verbum omittit, reliqui boni omittunt ei. Facile apparet, qui addi potuerit. Sententia libenter caret utroque verbo. 121 nefas et impium: omnes codd. Orelliani non impium, sed vitium scriptum exhibent, quod recepit Stürenburgius. Verum et argumentatio eius mihi obscura et incerta videtur, nec crediderim, vitium dici posse dedecori esse maiorum gloriæ. Eandem credo ob causam codices sequi veriti sunt Orellius et Zumptius. 122 si in eius modi quidem rebus maiores natu volent interesse: hæc, quæ etiam in codd. nonnihil variantur, difficilem habent explicationem propter additam particulam quidem. Debebat enim dici: „si vel in eius modi—“. Quare non reiecissem coniecturam Stürenburgii in ed. priore propositam: si **ne** in eius modi quidem rebus maiores natu **no**lent interesse (sic enim intelligi posset quidem, quam particulam satis dure nunc explicant, v. Stürenb.), nisi ipse eam in ed. altera retractasset simul cum maxima parte ceterarum mutationum suarum et ad codicum auctoritatem revertisset, nunc ita obnoxie eos sequens, ut alterum vitium evitans fere in alterum inciderit. 151 in quibus autem artibus: in addi h. l. iubet constans Ciceronis usus. Notam Stürenburgii intelligat, qui possit. **ibid.** nihil dulcius, nihil libero dignius: ita verisimiliter scripsit Cicero; tum quispiam addidit homine; deinde utrumque coniunctum: homine libero, quasi liber non sit homo.

Lib. II, 4 tantum erat philosophiæ loci, quantum superfuerat amicorum et rei publi-

cæ temporibus: ita editores plerique: codd. temporis (cod. e tempori), quod adoptavit Zumptius; sed hoc pravum est, vel propter inanem lusum: „tantum loci — quantum temporis”; (aliam causam veram attulit Stürenb. ad h. l.). Dativus apud v. superesse legitimus est hoc sensu: „superesse rei” 3: superesse ita, ut res non desideret aliquid, v. Cic. Verr. I, § 13; Rep. I, 4 extr.; Liv. XXI, 4; Senec. cons. ad Polyb. 21 quidquid lacrimarum fortunæ meæ superfuit, tuæ fundere; cfr. Drakenb. ad Liv. IV, 12 extr., ubi in his: vendere quod usu menstruo superesset nonnulli legunt usui, interpretes certe pro usui positum volunt. 9 in quo verbo lapsa consuetudo deflexit de via: quamquam verbo in omnibus bonis codicibus exstat, tamen et periti editores (Beierus, Zumptius) omiserunt, et non sine causa alii quoque offenderunt, quum hic non de falso vocabuli usu, sed de falsa notionum distinctione agatur. Quæ quum ita sint, vellem verbo a Cicerone non positum esse; contra certissima testimonia omittere non ausus sum. 11 Madvigio auctore eleci v. apes; quod aliis quoque suspicionem movit. Neque quid Stürenburgii explicatione, apes positum esse pro eo quod et ipsæ apes, efficeretur, vel si vera esset, video. Ut omittam duritiam compositionis: bovum pecudum-apum, ea quoque, cur eiiciendum videatur, accedit causa, quod quarum sine dubio referri debet ad notionem generalem: reliquæ pecudes; eamque vocem postremam a Cicerone positam esse, satis docet additum adiectivum reliquæ. Exempli igitur loco apes invectum esse a grammatico vel librario statuamus. 15 hic Gernhardi et Beieri coniec-

turam secutus scripsi: qui enim ægris subveniretur. Forma neutri generis: quid — subveniret ferri omnino non potest, nulla enim res ægris subvenit. **paullo post:** ut dando et accipiendo mutandisque facultatibus et commodis nulla re egeremus. Sic hunc locum reflexi, codicum scriptura, ut mihi quidem videtur, verissima nissus; nunc ex coniectura Fabritii editur depravatus et fucoso specioso oblitus. Unum est, in quo hæreas; nam mutare pro eo quod est „permutare” vix alibi apud Ciceronem exstat. Verum hoc non tanti est, ut idcirco emendatio manifesta repudietur. Vidi postea, Stürenb., strenuissimum semper codicum patronum, in eandem coniecturam incidisse, quam veram esse confido. Cfr. eius nota, ubi et v. mutandi tueri studet, v. I, 22 mutatione officiorum = mutuis officiis, et perversitatem v. mutuandi probavit. 17 vulgo scribitur: hominum autem studia ad amplificationem nostrarum rerum prompta ac parata virorum præstantium sapientia et virtute excitantur. At quomodo hominum studia „nostri” excitari possunt „aliorum” sapientia et virtute? Neque quomodo hoc fiat, in iis quæ sequuntur exponitur. Quum præterea neque codd. antiquissimi duo deterioris familiæ a et b, neque vetus liber mssptus Parisiensis a Krarupio collatus (qua collatione defenduntur etiam verba illa II, 1 in quo — utile, quæ Orellius uncis inclusit) v. sapientia habeant, sed modo hæc: virorum præstantia ac virtute, Madvigius ingeniose legendum coniecit: parata ~~MOPIUM~~ præstantia et virtute. Nemo certe de veritate huius emendationis dubitabit. Ex talibus autem locis intelligi potest, quam

veteres errores in his libris identidem descriptis et lectitatis etiamnum latere possint in codd. magna ex parte vetustis. 18 ex quo quidque gignatur: ita Zumptius non sine codicum praesidio; vulgo: quæque gignantur; sed ille vere: non est enim, inquit, unde omnia oriantur, sed unde singula; cfr. Zumpt. Gram. § 710, a. et Madvig. ad Cic. de fin. p. 489. 30 hæc enim est una res prorsus, ut non multum differat inter summos et mediocres viros, **æque utrisque** propemodum comparanda. Hoc loco manu emendatrice opus esse videbatur, quum forma vulgata sententiæ sine sensu sit; neque ullo modo dici potest, quod Zumptius et alii volunt, ut pendere ab una res pro eo quod est: unica res, in qua—. Quare probante Madvigio lenissima medicina usus locum sanatum esse spero. Sensus erit hic: hæc una res prorsus comparanda est et propemodum æque utrisque. Positio verborum: æque utrisque propemodum pro hac: propemodum æque utrisque, neminem magno opere offendere potest. 36 eos contemnunt quidem neutiquam, sed de iis male existimant: ita vulgo legitur; sed et codicum vestigia et positio verborum prava, qua negatio succedit particulæ quidem, satis docent, neutiquam aliunde irrepsisse. Scripsit igitur Cicero: eos non contemnunt quidem, sed —. non et con sæpe permutantur in codd., aut alterum altero obscuratur, verbi causa in schol. ad Cic. pro Sulla § 26 in cod. rescripto Ambrosiano, ubi pro eo, quod est quis non concederet legitur: quis concederet. Mihi hoc ostendit Madvigius. 37 quæ qui in utramque partem excelso animo magnoque despiciunt,

quum aliqua iis ampla et honesta res obiecta totos ad se convertit et rapit, tum quis non admiretur splendorem pulchritudinemque virtutis? Ita demum omnia recte quadrant et quum-tum sibi in vicem respondent. Vulgo legitur quumque et obiecta est. Sed hoc iam recte ex cod. c emendavit Stürenb., illud debetur Madvigio. Nam Stürenb. quumque retinuit, nunquam fere codicum fines egressus. 39 quod, eam si non habebunt iniusti que habebuntur, nullis praesidiis saepti multis afficientur iniuriis: sic scripsi cum Stürenb., quem vide, auctoritate etiam codicis c. Editores praecipui haec verba: iniusti habebuntur et (sic enim olim scribebatur) spuria iudicaverunt. Sed hoc non necesse est, opinor, si ex mutatae scripturae ratione ad protasin, non ad apodosin referuntur. Neque Zumptii neque Orellii ratio interpretandi mihi placet. 45 quum te Pompeius alae praefecisset: cum Graevio omisi alteri, probante Madvigio. Nam quum priores interpretes frustra artem suam, ut sententiam eruerent, adhibuissent (v. not. Heusingeri), Zumptius novissime eam amplexus est falsam rationem, ut diceret, Ciceronem filium, puerum sedecim annorum, dimidiae parti equitatus Pompeiani praefuisse. Facile apparet, neminem in tam inepta interpretatione acquiescere posse; ut taceam, dimidium equitatum nunquam significari appellatione, quae est ala altera. Constat vero, alam significare partem aliquam sive certum numerum equitum; ergo Cicero filius sine dubio praefuit alae alicui equitum, quae dignitas inter centuriatum et praefecturam militum apud Romanos habita satis convenie-

bat puero nobili prima rudimenta castrorum facienti tanquam auspicio militiæ. Cfr. Sveton. Claud. 25 et Madvig. Opusc. Acad. I, p. 38 sq. et not. nostr. Mirum profecto, talem errorem tamdiu omnes tenuisse. 56 quanto Aristoteles gravius et verius nos reprehendit. Etsi codices omnes h. l. Aristoteles præbent, tamen non dubitavi cum Beiero et Zumptio legere: Aristoteles, quippe qui haud ignorem, quam depravata sint sæpe nomina propria, quæ dicuntur, in codd. vel optimis et vetustissimis. Orellius quidem, Aristotelem hic bene intelligi posse, efficere studet, quum hæc in libro aliquo, qui intercidit, dixisse putari possit; nec sane difficile erit similia dicta in tanta mole scriptorum eius reperire, velut Polit. V, 8 p. 686, col. 1, extr. ed. Weise: τὰς δαπανηρὰς μὲν, μὴ χρησίμους δὲ λειτουργίας, οἷον χορηγίας καὶ λαμπαραρχίας καὶ ὅσαι ἄλλαι τοιαῦται. Sed talibus rebus nihil proficitur; certus locus, quem respexerit Cicero, reperiri non potest. Præterea aliam quoque ob causam necessaria est mutatio, si nos significat Romanos, quos Aristoteles certe ita reprehendere non potuit. Quod si non esset, dixisset Cicero: eos admirentur; neque conveniret nobis in iis, quæ post sequuntur, aut nihil nos magno opere mirari. Credo igitur, hominem ignotiorem, Aristonem Ceum a librario clariori philosopho posthabitu in simillimo ductu litterarum suo restituendum esse loco. paullo post ex cod. c scripsi cogantur; Zumptius et Orellius ex deterioris familiae codd. receperunt cogentur, minus recte. audito, utpote quod a codd. absit, eiciendum existimavi, et auctore Madvigio pari ratione nobis

omisi locum ita scribens: hoc primo incredibile videri omnesque mirari. **paullo post** in his: eaque † a levissimo quoque non potui quin signum lacunæ ponerem, quum neque Beieri neque Heusingeri neque Zumptii interpretatione admodum adiuvenur, quumque neque Orellii neque Stürenburgii coniectura locus sanari posse videatur. Præstat enim aperta mendæ confessio occultæ vitiorum dissimulationi. 77 ut eo, unde degressa est, referat se oratio: ita, ut scriberem, mihi persvasit Madvigius; (cod. c habet digressa, reliqui egressa).

Lib. III, 12 cum eo, quod honestum esset: ita ex coniectura Ernesti necessario scribendum erat. Quo modo esset scribendo ita depravari potuerit, ut est evaderet, in promptu est. 14 hæc enim officia, de quibus his libris disputamus, media Stoici appellant; ea communia sunt et late patent. Ita omisso v. omnia scribendum et interpungendum videbatur. 15 quod capiat ignaros, qui, quid in — vitii sit, nequeant iudicare. Codices et editores h. l. præbent aut iidem quid aut qui quidem quid; sed quum neutrum conveniat, auctore Madvigio verbum controversum omisi; et poterat facillime a librario inseri. 19 vicit ergo utilitas honestatem? immo vero honestas utilitatem secuta est. Hæc est omnium codicum scriptura eaque, ut mihi quidem videtur, verissima, ita ut minime opus sit emendatione Mureti, quæ iam tria prope secula omnes editiones obtinet. Sed res salva est: ~~secuta~~ ~~est~~ est significat: comitata est, ut una et simul adessent. Stürenburgius mecum sentit, nisi quod non secuta, sed consecuta est

scripsit dicens, illud perversum esse, quod honestas non secuta sit utilitatem, sed uno eodemque tempore honestas atque utilitas parta sit. At primum eo falsus est, quod secuta est alieno sensu sumpsit; deinde locus Lælii, qui est § 51: non igitur utilitatem amicitia, sed utilitas amicitiam consecuta est, evertit eius interpretationem („erreichen“). 23 nec vero hoc solum natura **id est** iure gentium, sed etiam legibus — constitutum est. Vulgo legitur natura **et** iure gentium, v. Madvig. ad Cic. de fin. p. 145: „admonet Cicero, inquit, hæc eadem esse, ut apte a natura transeat ad singularum civitatum leges commemorandas; non recte Beierus e codd. Gzi et aliquot vet. edd. scripsit et iure; Orellius nescio quo casu, retenta Beieri scriptura prorsus nihil adnotavit; nam si consilio de suis codicibus tacuisset, editionum et aliorum codicum dissensum commemorasset.“ 28 h. l. non dubitavi cum Zumptio recipere scripturam Ubaldini, quam probat etiam Madvig.: *quæ* vacant iniustitia; tum statuendum est, Ciceronem sequentia: hæc enim una virtus — rettulisse ad notionem iustitiæ in voce iniustitiæ latentem, quod similiter factum esse III, 113 in vv. ius iurandum et periurium vidimus supra p. 24; addita enim negatione notio contraria et opposita facile occurrit. Stürenb. hic quoque codicum patronus tuctur scripturam *quæ* vacant iustitia; sed tota disputatio eius non modo contorta, sed etiam absurda et præpostera mihi videtur. 36 poenam legum, quas per rumpunt; ^{quam} ~~inque~~ receptum est a Zumptio et Stürenb.; sed vix recte. Neque enim facilis est translatio illa, quam statuit Zumptius, neque quid-

quam probat locus a Stürenb. allatus ex Cic. Verr. lib. I, § 13 quæstiones perrumpat. Perrumpi autem eodem sensu, quo „evitari” dici posse, nemini persvadebit. 38 Etsi hic nihil mutavi, Madvigii suspensionem tamen reticere non possum, hæc: [peccare, quam si non haberet] sibi spuria videri; quibus omissis faciliior et concinnior existet orationis forma nihilo plus sibi licere putet. Honesta enim bonis viris—. 44 quum vero iurato sententia dicenda est, v. ad I, 66 et cfr. infra III, 89. **paullo post:** quæ salva fide facere possit: ita contra codices necesse est legatur; formula enim non mutatur cum tempore enunciationis regentis. 45 vas factus sit. Manum retinere non potui, quin sic scriberem; nam est, ut vulgo scribitur, a particula ut pendens tam gravis esset oblivionis, ut vix putem Ciceronem tale quidquam in se admisisse, nedum tironibus hanc opinionem inculcem; et in levi codicum discrepantia probabilissimum est in longiore verborum complexu corruptelam negligenti librario invasisse. Stürenburgii commenta tædet referre. 81 quæ sit in ea species et notio viri boni, v. Madvigii Opusc. I, p. 337, ubi de tribus membris sine particula et inter duo ulteriora coniungendis disputans hæc de nostro loco addit: „itaque restat et repugnat unus, quem nunc memoria teneam, locus de Off. III, 81, et ipse a Krarupio excitatus, ubi est: species, forma et notio viri boni; nam quod Orellio vocabula forma et notio pro uno membro alteri adiuncta commode intelligi posse videntur, præter quam quod hæc ipsa per asyndeton inæqualis compositio inusitata est, nec forma et

notio magis quam species et forma coniuncta sunt, immo minus, nec quidquam inest præter unius rei, quam uno et proprio vocabulo comprehendere non poterat, circumlocutionem. Alterum ex prioribus vocabulis, quibus Cicero ea, quæ hic est, significatione promiscue utitur, tollendum est.* Sustuli igitur ego v. forma*). 90 sibi ne uterque rapiat: ita ex codd. vestigiis probante Madvigio scripsi. In codd. est: sibi neuter α: sibi ne uter: quam facile que compendio scriptum excidere potuerit, quis nescit? deinde si ne ad uter translatum erat, que necessario erat delendum. 92 ut item tum (α: tum quoque, iterum quoque) eo liceat uti: aut ita ex cod. c scribendum, aut: ut iterum, quod Orellius ex deterioribus codd. sumpsit. Zumptius legit: ut item eo liceat uti; sed hoc cum Beiero ut ne Latinum quidem condemnare licet. Apparet ex vera scriptura ortam esse illam: iterum; cfr. Stürenb. ad h. l. 107 nam pirata

*) In transcurso commemorabo interpretationem loci III, 83, quam mihi idem Madvigijs significavit. Leguntur hæc verba: habitent gratis in alieno cell., ubi et habitent et gratis (quibus verbis non possessio significatur) et emerim, ædificarim, tuear, impendam (ex quibus ædificarim modo de domibus dici potest; tuear autem et impendam, tempore præsentis, significant, veteres possessores etiam nunc domus possidere et sarta tecta servare) satis ostendunt, hic non agi de largitione possessionum et fundorum. Spectat Cicero actum Cæsaris, quum suo arbitrio omnibus iis, qui in urbe habitationes sibi conduxerant, mercedem unius anni in damnum possessorum condonaret. Dicitur hoc disertis verbis a Cassio Dione XLII, 51 τοῖς τε γὰρ πολλοῖς ἐχαρίσατο τὸν τε τόκον τὸν ἀφειλόμενον σφίσι, ἐξ οὗ πρὸς τὸν Πομπηίου ἐξεπολεμώθη, πάντα, καὶ τὸ ἐνοίκιον, ὅσον ἐς πεντακοσίας δραχμᾶς ἦν, ἐνιαυτοῦ ἐνὸς ἀφείσ, κ. τ. λ.

non est ex perduellium numero, sed communis hostis omnium. Omisi definitus, quod nimis molestum erat, neque dubito, quin iure hoc vocabulum suspectum habuerint viri docti: glossema est oppositionem indicans vocum perduellium et comm. h. omnium. 109 Utrum Furius prænominis usus sit *L.* an *P.* difficile est diiudicare ex iis testimoniis, quæ mihi sunt ad manum. Beierus, Orellius, Zumptius in Annalibus ed. II, Pauly Real. Encyclop. d. class. Alterthumswiss. *P.* præferunt, idque a Fastorum conditoribus, etiam Cassiodoro ei tribuitur. Contra codices h. l. et Cic. Brut. § 108; Rep. I, 11, 17 *L.* præbent, quod receperunt ceteri editores (etiam Zumptius) et Fischer, römische Zeittafeln. Quamquam fieri potest, ut Cicero h. l. scripserit *P.*, idque verum sit nomen, tamen, quod *L.* apud Ciceronem maiorem auctoritatem habet, hoc prætuli*). Pro certo nihil affirmare ausim. 112 cum primo luci: ita Heusinger, Beierus, Orellius ex vestigio cod. *c* (cum primo luci *s*) et certissimo testimonio Nonii, Ciceronem in tertio officiorum ita locutum esse; et has ob causas sic scribere me quoque cogi existimavi, quum ita hunc locum temporibus veterum grammaticorum scriptum fuisse pro certo constet. Sed ægre fero, talia in editione scholastica evitari non posse. Similis est ratio loci III, 99, ubi nonnulli ediderunt domui suæ.

*) Cfr. Seyffert ad Læl. p. 72. „Cicero ubique *L.* eum appellat, etiam Off. III, 109, ubi una cum S. Atilio Serrano consul designatus nominatur, quum ex Fastis Capitol. *P. Furius* cum S. Atilio a. u. 617 consul esset; *L.* contra *Furius* ex fastis a. u. 625 demum quæstor, 632 prætor esset, minor igitur natu, quam ut familiaritate Scipionis et Lælii uti posset”.

Ibi tamen his non obtemperavi. Quamquam enim haud ignoro, codices quandoque hanc formam habere eamque a R. Klotzio defensam esse, tamen Madvigio potius accedo, hanc formam, ubi extet, errore scribendi sibi ortam videri statuenti. 117 iam qui dolorem summum malum iudicat; hoc scripsi probatum Madvigio. Coniunctivus dicat ferri non potest. Litteræ in facile absorberi poterant præcedentibus litteris um. 119 Calliphontem scripsi constantiæ causa, ut Orellius quoque fecit; cfr. Madv. ad Cic. de fin. p. 174. *ibid.* omisi verba duo: et malorum, quod fieri iam voluerat Muretus, etsi habent codices. Sed hic quoque origo corruptelæ facile deprehenditur. 121 extremo libro coniecturam Lambini non potui non recipere, svadente Madvigio; scripsi igitur monitis. Orellii animus eodem inclinat; sed quod dicit, nos talia diiudicare non posse, hac in re Ciceronis usus satis certus esse videtur.

Skolefterretninger.

København

Lærerne.

Det Lærerpersonale som nævnedes i afvigte Mars Program er vedvarende det samme. Kun blev det under 31te Aug. f. A. forøget med Cand. theol. Georg Carl Ferdinand Høeg, der constitueredes til Lærer i Dansk og Tydsk for Skolens 3 nederste Classer.

I Lærernes ydre Stilling er heller ingen videre Forandring foregaaet, end at Cand. theol. Frants Wilhelm Laurits Ohlenschläger under 5te Februar d. A. er bleven udnævnt til fast Adjunct.

De forskjellige Underviisningsgjenstande vare for det meste fordelte som iftor, for saavidt Oprettelsen af en ny Klasse og Ansættelsen af en ny Adjunct ikke maatte gjøre nogen Omfordeling nødvendig.

Rector har saaledes havt religiøst Græsk og Religion i 12 de 4 øverste samt Tydsk og tydsk Stiil i de 3 øverste Classer.

Overlærer Blicher: Græsk og Hebraisk i hele Skolen. *11 + 4*

Overlærer Mag. Lund: Latin og latinisk Stiil i 5te og 6te Klasse. *19*

Adjunct Hansen: Mathematik i hele Skolen og Religion i de 2 nederste Classer. *22*

Adjunct Tidemand, tillige Skoleinspector: Fransk i hele Skolen samt Latin og latinisk Stiil i 3die og 4de Klasse. *14 + 18*

Adjunct Westesen: Naturhistorie i hele Skolen samt Dansk i de 4 øverste Classer og Tegning. *14 + 9*

Adjunct Ohlenschläger: Historie og Geographie i hele Skolen. 29

Adjunct Høeg, som anført: Tydsk i de 3 og Dansk i de 2 nederste Classer. 24 . . .

I Kalligraphie, Gymnastik og Sang ledes Underviisningen af de samme som tilforn nemlig: Overlærer Blicher, Adjunct Tidemand og Organist Braase.

Tidens Inddeling for de forskiellige Lærefag viser efterstaaende Timetabel.

Disciplene.

Foruden de i sidste Aars Program anførte 14 Disciple, anmeldtes endnu i Juli og August Maaned følgende:

Hans Peter Ludvig Krestensen, Søn af afdøde Fyr-
inspecteur Krestensen.

Niels Sørensen Bruun, Søn af Jernstøber Bruun i
Nykiøbing.

Christian Heinrich Carl Hahn, Søn af afdøde Pa-
stor Hahn i Hyllested i Sjælland.

Christian Franz Heinrich,	} Sønner af Postsecretair Sodemann i Rostock, for Tiden Forpagter af Ørdu. Nøisomhed p. F.
Leonhard Friderich Carl,	
Georg Wilhelm,	
Adolph Friedrich,	

Peter Christian Tappe, Søn af afdøde Kvæmand
Tappe i Sorø.

Det hele Discipelantal blev saaledes, efter Afgangen af 5 Dimittender, for indeværende Skoleaar 56. Men i Aarets Løb nedfagedes Jakob Hieronymus Laub, Søn af afdøde Bogtrykker Laub i Nykiøbing, formedelst Svageligheds til at forlade Skolen. Og Eggert Christian Madsen, Søn af Forpagter Madsen paa Hviibygaard i Lolland, en Discipel, som ved sin stadige Flid, gode Opførsel og elskelige, beskedne Charakter vandt Alles Yndest, bortkaldtes til et bedre Liv.

De øvrige ere for Tiden fordelt paa 6 Classer saaledes:*)

VI Klasse.

1. Henrik Baldemar Skibsted (afdøde Skrædermester Skibsted i Raskov).
2. Theodor Johan Fog (Pastor Fog i Horbelov).
3. Ludvig Blicher (Overlærer Blicher i Nykiøbing).

*) Forældrenes Navne ere vedføiede i Parenthes.

4. Magnus Holst Clausen (afd. Pastor Clausen i Horslunde).
5. Lars Simon Hansen (Materialforvalter Hansen paa Knuthenborg).
6. Peter Martin Lund (Skolelærer Lund paa Feme).
7. Axel Theodor Krestensen (afd. Fyrinspecteur Krestensen ved Fiskebjergfyr).
8. Christian Heilmann Rosen (afdøde Pastor Rosen i Kjettinge).
9. Thorvald Didrik Klein (Districtslæge Klein i Stubbekjøbing).
10. Jørgen Bang Biering (Pastor Biering i Åsminderup).
11. Richard Bentley Lehmann (Told- og Consumtionsinspecteur Lehmann i Nykjøbing).
12. Frederik Wilhelm Klemen Rynde Galskjøt (Pastor Galskjøt i Stokkemarke).

V Klasse.

1. Johan Philip Emil Madsen (Glasstgiver og Borgerrepræsentant Madsen i Bordingborg).
2. Rasmus Møller (Stiftsprovst, Mag. Møller i Torshøjstrup).
3. Jens Carl Wesenberg Nielsen (Pastor Nielsen i Nykjøbing).

IV Klasse.

1. Povel Martin Møller (Broder til Nr. 2 i 5te Cl.).
2. Julius Ewald Lunddahl (Rbm. Lunddahl i Maribo).
3. Franz Christian Sodemann (Postsecretair Sodemann i Rostock).
4. Johannes Carl Emil Clausen (Pastor Clausen paa Boge).

5. Henrik Gregorius Sophus Erichson (afd. Mægler Erichson paa St. Croix).
6. Theodor Frederik Wilhelm Henrikfen (afd. Riibmand Henrikfen i Maribo).
7. Johannes Emil Wiberg (Kunsthandler Wiberg i Nykøbing).
8. Otto Theodor Emil Sørensen (Pastor Sørensen i Gundslev).
9. Henrik Christian Møller Holst (Pastor Holst i Errindlev).
10. Hans Peter Nissen (Pleiesøn af Madame Nissen paa Buderupgaard).
11. Harald Carl Ernest Wichfeld (afd. Copist Wichfeld).
12. Leonhard Carl Friederich Sodemann (Broder til Nr. 3).

III Klasse.

1. Knud Rasmus Edvard Sidenius (Riibmand Sidenius i Maribo).
2. Poul Johan Harder (Farver Harder i Nykøbing).
3. Laurits Christian Adolf Schæffer (Forpagter Schæffer paa Maribo Ladegaard).
4. Jakob Tycho Hoffmann Nielsen (Broder til Nr. 3 i V Cl.).
5. Julius Christian Lehmann (Broder til Nr. 11 i VI Cl.).
6. Frederik Emil Wichmand (Riibmand Wichmand i Saxkøbing).
7. Carl Stolpe Ehrenreich (Pastor Ehrenreich i Baabensted).
8. Ferdinand Christian Theodor Fuld (Skovrider Fuld paa Hvededalsgaard).

9. Julius Theodor Brehm (Købmand Brehm i Nykiøbing).
10. Froderus Christian Jürgensen (Provst Jürgensen i Riserup).

II Klasse.

1. Julius Povel Anton Egebed (Overopsynsassistent Egebed i Nykiøbing).
2. Hans Frederik Uldall Købke (Stiftsphysikus, Regimentskirurg Købke i Nykiøbing).
3. Andreas Carl Wilhelm Møller (afd. Pastor Møller i Taagerup).
4. Johannes Tidemand (Profurator Tidemand i Nykiøbing).
5. Georg Sodemann (Broder til Nr. 3 i IV Cl.).
6. Frits William Sidenius (Stadshauptmand Sidenius i Nykiøbing).
7. Peter Christian Tappe (afd. Kjøbmand Tappe i Sorø).
8. Christian Heinrich Hahn (afd. Pastor Hahn i Hyllested).
9. Henrich Nicolai Clausen Gad (Biskop, Dr. Gad i Nykiøbing).
10. Adam Wilhelm Kiødt (afd. Pastor Kiødt i Vordegod i Ribe Stift).

I Klasse.

1. Hans Peter Ludvig Krestensen (Broder til Nr. 7 i VI Cl.).
2. Hans Jørgen Baagøe Nobel (Tobaksfabrikør og Borgerrepræsentant Nobel i Nykiøbing).
3. Herman Emil Scheel (Apotheker Scheel i Nykiøbing).
4. Niels Sørensen Bruun (Jernstøber Bruun i Nykiøbing).

5. Ole Theodor Møller Holst } (Brødre til Nr.
 6. Laurits Johannes Møller Holst } 9 i IV Cl.).
 7. Adolph Friedrich Sødemann (Broder til Nr. 5 i
 II Cl.).

Til Universitetet forventes, om Gud vil, i dette Efteraar dimittere:

Henrik Baldemar Skibsted.

Theodor Johan Fog.

Ludvig Blicher.

Lars Simon Hansen.

Axel Theodor Krestensen.

Thorvald Didrik Klein.

Jørgen Bang Biering.

Anmeldelserne af dem, som til forestaaende 1ste Septbr. ønskes optagne i Skolen, ere endnu ikke indløbne.

Beneficiarier og Gratister.

Som saadanne har den Kongelige Universitets og Skoledirection i afvigte Efteraar udnævnt følgende:

Til højeste Stipendium:

L. Blicher, A. T. Krestensen, J. E. Wiberg. 3

Til mellemste Stipendium:

1 L. S. Hansen, 2 M. H. Clausen, 3 J. P. E. Madsen, 4 Chr. H. Rosen, 5 H. B. Skibsted. 5

Til laveste Stipendium:

T. D. Klein, P. M. Lund, F. Fold, A. G. Møller. 4

Til fri Underviisning:

H. P. Nissen, A. V. Riødt, H. G. Erichson, H. P. Krestensen. 4

Desuden er, efter samme Collegiums Bestemmelse, under

17de Juli f. A., 3 trængende Studenter her fra Skolen blevne understøttede, hver med 50 Rbd., af Stipendiekassens Overskud.

Dg de tvende Cathedralsskolen tillagte Portioner af det Moltkeffe Legat, hver paa 40 Rbd., ere ved Legatets nuværende Bestyrer, Hs. Excell. Greve A. B. af Moltke til Bregentved, forundte Adam Wilhelm Kiødt, Søn af afdøde Pastor Kiødt i Bordegod i Ribe Stift, og Ferdinand Christian Fold, Søn af Skovrider Fold ved Hvededals Gods paa Falster.

Inventariet.

Til den nyoprettede 6te Glasfe er anskaffet et Catheder med Forhvining, Stol og Table, samt 2 Borde med tilhørende Blækhuise. Hele det gamle Inventarium er istandsat og malet. Til Indretningen af et naturhistorisk Museum er foreløbig gjort Forslag, og Tegning med Overslag til 3 Glasffabe indsendt.

Til at grundlægge en naturhistorisk Samling er, paa Universitetsdirectionens Opfordring af 16de Octbr. f. A., under 27de f. M. til Universitetets Mineraliekabinet indsendt en Fortegnelse over de Prover af ublandede og blandede Mineralapparater, som Skolen strax maatte ønske at forsynes med. Dg en Sending af saadanne sees hver Dag imøde.

Fra Universitetets zoologiske Samling er fra Tid til anden bleven Skolen tilstillet:

Rana temporaria. L (platyrh.)

Bufo vulgaris.

Bufo variabilis. Larve.

Triton punctatus. Larve.

Triton punctatus.

Peneus Caramota.

Grapsus.

Pentalasmis falcata.

Lepas, sp.

Galathea strigosa.

Palæmon jamaicensis.

Scolopendra, sp.

Scorpio, sp.

Aphrodite aculeata.

Nereis, sp.

Actinia, sp.

Actinia rubra.

Asterias.

Phallusia, sp.

Holothuria pentactes.

Ophiura.

Dendrophis picta.

Dryophis aurata.

Vipera berus.

Hydrophis, sp.

Iguana tuberculata.

Calotes ophiomachus.

Platydactylus theconyx.

Amphisbæna. Drmsfirbeen.

Hippocampus.

Syngnathus.

Echinus naucrates.

Chamæleon africanus.

Platydactylus sp.

Skjættet af *Sebastes norvegicus*. Grønland.

Echinus, sp.

Asterias, sp.

Pennatula phosphorea.

Astacus' fluviatilis.

Dromia, sp.

2 Krabber.

Anatifera, sp.

Landfiskpaddeskal.

Ophiura, sp.

Astur palumbarius.

Astur nesus.

Caryocatactes nucifraga.

Psittacula passerina.

Psittacus amazonicus.

Yunx torquila.

Turdus viscivorus.

Parus major.

Totanus calidris.

Anas crecca.

Skelet af canis lagopus.

Dito af Cyprinus.

Cercopithecus mona.

Bibliotheket.

Bibliotheket har foruden de sædvanlige Sendelser fra Universitetsdirectionen af preussiske og danske Programmer og Disputatser, fra samme erholdt Fortsættelserne af det danske Statsregnskab og Statsbudget, Dansk historisk Tidsskrift, Videnskabernes Selskabs Forhandlinger ved Orsted, Erslevs Forfatterlexikon, Beckers Verdenshistorie oversat ved Riise, Stephani Thesaurus lingvæ græcæ, samt P. W. Beckers Samlinger til Danmarks Historie under Fredrik III.

Endvidere er for dets egen Regning anskaffet:
 Fortsættelsen af Ersdorfs Leipziger Repertorium.
 Fortsættelsen af Meyers Conversationslexikon.

Cicero de officiis ed. C. Beier.

Xenophon Anabasis ed. Krüger.

Palæstra Ciceroniana ed. Seyffert.

Fleck, System der christlichen Dogmatik.

Winkelman, Geschichte der Kunst des Alterthums.

H. D. Scheel, Krigenes Skueplads.

G. F. Hetsch, Veiledning til Perspektivets Studium.

Münter, Die Religion der Carthager og Spurene ægyptischer
Religionsbegreffe in Sicilien.

Latreille, genera crustaceorum.

Den Danske Sprogkunst af Peder Syv. 1685.

Den Danske Ruumkrønike, udg. af Molbech.

Inscriptiones græcæ ineditæ ed. J. L. Ussing.

Saml. af mathem. Opgaver og Ovelsesexempler ved B. C. Berg.

Guizots Forelæsninger over den Europæiske Civilisation.

Rohmanns Skildringer af den nyere Tids Historie.

Den Danske Psalmedigtning's Hist. ved Brandt og Helweg sluttet.

Hundrups Reallerikon til Homer.

Ortlepps Uebersetzung von Schafespeare.

Lord Byrons Gedichte, übersetzt von einer Gesellschaft.

Levinson, de mærkeligste Begivenheder i Verdens og Fædrene-
landets Historie.

**Jarnsida edr Hákonarhók, udg. af det Arnamagnæanske
Legats Bestyrere.**

Annales Islandici, af samme.

Antistedsvigiholst. Fragmenter, udg. af det kbhvn'ske Consistorium.

Endelig er under 11te Juni d. A. fra Cand. Høther
Hage Bibliotheket tilsendt en Foræring at søie til hans for-
evigede Broders tidligere Gave, nemlig:

Reise in die Æquinoctialgegenden des neuen Continents, in
den Jahren 1799—1804, von Alex. Humboldt und
A. Bonpland. Stuttg. 1815—29. 6 Bd.

Essai politique sur le royaume de la Nouvelle Espagne
par A. de Humboldt. deux. Edit. à Paris.
1825—27. 2 Bd.

Manuel d'ornithologie ou tableau systematique des
oiseaux, qui se trouvent en Europe par C. I. Tem-
minck. deux. ed. à Paris 1820—40. 4 Bd.

Abhandlungen einer allgemeinen Geschichte des Lebens von Dr.
G. H. Schubert. Leipzig 1806—7. 2 Bd.

Beiträge zur innern Naturgeschichte der Erde von H. Stef-
fenß. Freiberg 1807.

Neue Beiträge zur Kenntniß des gewerblichen und commer-
ciellen Zustandes der Preussischen Monarchie von G.
W. Ferber. Berlin 1832.

Wilh. Gottl. Tennemann, Grundriß der Geschichte der Philo-
sophie. 4te Aufl. od. zweite Bearbeitung von Amad.
Wendt. Leipzig 1826.

System der Metaphysik entworfen von Gottl. Julius Branß.
Breslau 1834.

Gespräche über das Böse aufgezeichnet von Joh. Fried. Her-
bart. Königsberg 1817.

Om Philosophiens Natur og Dele ved N. Trefchow. Kbh.
1811.

Dr. Martin Luthers biåher grøpstantheils ungedruckte Briefe.
Nach der Sammlung des Herrn Dr. Gottf. Schũge
aus dem Lateinischen iberseht. Leipzig 1784. 3 Dele.
Ivrigt var Bibliothekets Indtægt, som sædvanlig, Ken-
ten af Overlærer Hages Legat . . . 128 Rbd. 2 Sf.
Dets Udgift til Indkøb, Indbinding, Ca-
talog og Dækning af forrige Aars

Underbalance i Alt 147 — 89 —

Altsaa Underbalance 19 Rbd. 89 Sf.

som blive at refundere Skolekassen.

Hvorhos til nogle naturhistoriske Kort og Bøger, af den til naturhistorisk Museum for 1847 normerede Sum, extraordinært er bevilliget 37 Rbd. 2 Mk. 14 Sk.

Uagtet indeværende Aar, ved dets for Fædrelandet vigtige Begivenheder, hvor der handlede om Folkets helligste Anliggender, om Statslivets Udvikling hjemme, om vor Æres og Selvstændigheds Opretholdelse udad — næsten om at staae eller falde — maatte gribe alle Gemytter med en ubetvingelig Magt. Uagtet hverken Ældre eller Yngere, hvis Hjertes ei vare aldeles kolde og ligegyldige for hvad der maa være Menneskehedens og Samfundets det dyrebareste og vigtigste af Alt, kunde blive uberørte af den almindelige Bevægelse, som de rystende Verdensomvæltninger fremkaldte, end mindre af den Rædsel, den Harm, den glødende Begeistring, som det menederske Spisforræderi, de retslose Overgreb, der truede med at frarane Danmark sine ældgamle Besiddelser, at væbne Underfaatter med Kenge og Medborgere og voldsomt sønderrive de inderligste Familiebaand, opvakte og maatte opvække hos alle bedre Mennesker, alle fædrelandsfiarlige Danste. Uagtet baade Sagens Vigtighed og Rettens Hellighed ikke engang tillod at mildne Indtrykket af det Oprørende i den Færd, hvormed baade Statsborgere og Fremmede fore frem mod et rets og fredelssende Folk, eller dæmpe Ilden i de Følelser, som blussende vaagne og reiste sig derimod; da det er i Ungdommen at det skal vækkes, der skal modnes til Kraft og styrkes til Udholdenhed i Manddommen, eller i det mindste saasnart den Unga kaldes til, med aandelige eller legemlige Vaaben at kæmpe imod underfundig Dialectik eller statsforbryderisk Vold. Uagtet, siger jeg, dette Tidens sorgelige fiendt vel i anden Henseende seloplostende Medfør nødvendig maatte have nogen forstyrrende Indflydelse paa den idelte

Opmærksomhed, som Skoleunderviisningen ellers gjør Krav paa, maatte oftere hændrage Tanken i andre Retninger, maatte spænde Sielen paa andre Gjenstande, og tage nogle af de Kræfter og Følelser i Besiddelse, som Læreren ellers maa føge at fængsle og bemægtige sig og det bestomere heelt, jo samvittighedsfuldere og nidkærere han er for sit ansvarsfulde Kald. Saa maae vi dog tillige beklage, at ikke det alene, men især en almindelig Sygelighed, en udbredt Koldfeber, som alene siden Nytaar lod os tælle omtrent 150 Sygedage i de forskiellige Classer, i dette Aar har havt en hemsende Indflydelse paa den forvnskte Fremgang, der endog lod os glemme den Uro, som et bestandigt Bygningsarbeide omkring os og over os ellers maatte synes at kunne foranledige.

Imidlertid tør vi dog, efter Omstændighederne i det Hele ikke klage. Og hvad der ved fælleds Samvirken tilstræbtes og udrettedes var alligevel ikke ubetydeligt, om det endog maatte blive uundgaaeligt: at en deelt Opmærksomhed under Foredraget i Læretimerne og Læsningen hiemme, at jævnlige Sygdomstilfælde og deraf følgende Fraværelse fra Skolen maatte virke ufordelagtigt paa en sammenhængende Opfattning af det Meddelte, paa en rolig anspændt Beskæftigelse især med de forskiellige skriftlige Arbejder, og hist og her frembringe Huller i Kundskaben, som ellers turde været undgaaede. Til forestaaende Examen foredroges og læstes Følgende.

Danf.

- 1 Klasse: Omtrent 100 Sider i Molbeds Læsebog. Doppermanns Indledning, § 1—3 (incl.). Det Vigtigste af Bøiningelæren mundtlig udviklet og derpaa indøvet under Læsningen. Efter Barfods poetiske Læsebog ere 11 Digte lærte udenad, hvorved der især blev seet paa en

tænksom, reen og tydelig Fremfølgelse af det Lærte. Togange om Ugen Dictat, afværende skriftlig Oversættelse af isorveien giennemgaaede Stykker af den tydske Læsebog.

- II Klasse:** En Deel af de lettere Stykker i Holsts profaiske Læsebog. Dyperrmanns Indledning S 1—8 (incl.). Bøiningslæren giennemgaaet som i første Klasse. 10 Digte lærtes udenad, deriblandt 2 Svenske, efterat de isorveien vare oversatte og forklarede. Af de 2 ugentlige til skriftlige Øvelser bestemte Timer er den ene bleven anvendt til Dictat, fornemmelig for at indøve Brugen af Skiltegnene, den anden til Oversættelse fra Tydsk, Giengivelse af en letfattelig Fortælling, stundom til Besvarelse af saadanne Opgaver, som kunde ansees for at falde indenfor Disciplenes umiddelbare Erfaring.
- III Klasse:** Læse- og Analyserøvelser efter Holsts profaiske Læsebog afværende med Stileøvelser, som have bestaaet deels i Oversættelser fra Tydsk og Frank, deels i Giengivelse af forelæste Digte, deels i beskrivende Fortællinger.
- IV Klasse:** Læse- og Analyserøvelser efter Holsts profaiske Læsebog og Ohlenschlägers Romancer. Synonyme Benævnelser og Begreber ere isærdeleshed blevene forklarede og udviklede, for at skærpe Sprogandsen og tilveiebringe en rigere Udtryksfylde. De skriftlige Øvelser have væsentlig bestaaet i Fortællinger, hentede fra Forestillingskredse, der maatte antages at være Disciplene bekendte.
- V Klasse:** Efterat de vigtigste profodiske og metriske Reg-

ler ere blevne meddelte og Dvælses anstillede i denne Retning, er den nordiske Mythologie giennemgaaet i sammenhængende Udvikling. Opmærksomheden har tillige været henvendt paa at tydeliggjøre Begrebet Mythos. Opgaverne for de skriftlige Udarbejdelser have været tagne fra Historien og Naturhistorien.

VI Klasse: Den Danske Literaturhistorie er giennemgaaet fra de ældste Tider til henved Aar 1750. Thortsens Haandbog er benyttet som Grundlag; Brudstykker af de forskjellige Forfattere ere blevne forelæste. De skriftlige Arbejder have bestaaet i Udarbejdelser over frie Opgaver.

Tydsk.

• **I Klasse:** Rungs Læsebog for Børn fra Side 34 til 86. Formlæren, med Forbigaaelse af de uregelrette Verba, efter Hiorts kortsattede tydske Sproglære. Iøvrigt fulgtes samme Fremgangsmaade som ved Modersmaalet. Der arbejdedes paa at fremme correct og tydelig Læsning. Der saaes paa den største Nøiagtighed ved Oversættelsen og paa fuldstændig Kiendskab til hvert enkelt Ords Betydning. Formlæren og de første Grundtræk af Ordretningslæren indøvedes. For at fremme Hætskrivning foretoges togange ugentlig Dictat.

II Klasse: Rungs Læsebog fra Side 152, Darstellungen aus der Naturgeschichte til Enden. Af de bag i Bogen indførte Digte ere 12 lærte udenad. For Resten fortsattes Underviisningen som i første Klasse, kun med nogen Udvidelse med

Hensyn til Sproglæren. Det før Læste repeteredes og de uregelmæssige Former toges nu med. 1 Time om Ugen anvendtes til mundtlig og skriftlig Oversættelse efter Jürs og Rungs Materialier. En anden anvendtes til Dictat i Fælledsskab med første Klasse.

III Klasse: Hiorts Læsebog fra Side 53 til 105 Hele Formlæren repeteret efter Hiorts mindre Grammatik og de vigtigste syntactiske Regler mundtlig meddelte og forklarede under Læsningen. Dveller i at oversætte fra Dansk til Tydsk, deels mundtlig, deels skriftlig ere endnu anstillede efter Jürs og Rungs Materialier.

IV Klasse: Hiorts Læsebog fra Side 40 til 113. Den grammatiske Underviisning udvidedes, især med Hensyn til Syntaren, hvortil som Grundlag brugtes Meyers Haandbog. Overeensstemmelsen med den latinske Syntax paavistes. 1 Stil skreves ugentlig efter Bresemann og af dem, som kunde Tydsk, Danske Oversættelser efter Schneekloths Haandbog. Hvad der læstes, læstes paa egen Haand.

V Klasse: Rungs større Læsebog fra Side 143 til 257. For Resten Methoden den samme, kun Rignsreglerne vidtløftigere giennemgaaede og fordrede og Stilopgaverne, som forelagdes eengang hver Uge, noget mere sammensatte og vanskelige. Synonymer og tilfældige Formligheder paavistes og stielnedes. De forskellige Taledeles Bemærkelse efter deres Endelser og andre Eiendommeligheder lærtes.

VI Klasse: De Bøger, som her skulde læses, overlodes til

Disciplenes eget Balg, og saaledes bleve af forskiellige læste: Schillers Aufstand der Niederlande, der dreizigjährige Krieg, Fiesco, Marie Stuart, die Jungfrau von Orleans, Wallensteins Lager, Wallensteins Tod. Göthes Hermann und Dorothea. Göthes Leben von Döring. Hegewisch's Die grachischen Unruhen. Gubitz og Steffens Volkscalender für 1847. Hebel's Erzählungen 2 Bd. Hiorts poetiske Læsebog. Körners Gedichte, Rosamunde, der grüne Domino. Hauffs Lichtenstein, Memoiren des Sarans. E. Dullers Marie Theresia und ihre Zeit. Christine Uhlfeldts Leben von ihr selbst beschrieben. H. Haack Die Tochter einer Schriftstellerin 3 Bd. Coopers Ravensnest og Nikolaus Nicleby osv. af Diezmann 5 Bd. Grammatiken repeteres. Mundtlige Oversættelser fra Dansk til Lydsk foretoges i hver Time og 1 Stiil skreves ugentlig hjemme.

Latin.

II Klasse: Borgens Læsebog, de 3 første Afsnit og de fleste Stykker af 4de; samt 51 Fortællinger af 6te Afsnit. Madvigs Grammatik: Formulæren omtrent i samme Omfang som det særskilte Afstryk af samme. Alt det Læste er repeteret. Udenad lærtes de Gloser, der findes foran Læsebogen. De danske Stykker i Læsebogen ere oversatte paa Latin, og desuden er efter Trojels Exempelsamlings 1ste Hæfte oversat første og nogle Stykker af andet Afsnit.

V Klasse: Af Cicero: oratio pro lege Manilia, pro

Qv. Ligario, pro T. Annio Milone; Cæsar de bello Gallico Libri V. Madvig's Grammatik: Ordfoiningslærens første Afsnit og et kort Udtog af andet Afsnit. Alt det Læste er repeteret tilligemed Formlæren. Ugentlig ere skrevne 2 Stile hjemme og 1 à 2 Versioner maanedlig.

V Klasse: Cicero: or. pro lege Manilia, Ligario, Deiotaro, Milone. Livius: første Bog. Terent's: Andria, Virgil's Æneis 5te Bog. Bojesens Antiquiteter fra Krigsvæsnct til Enden. Madvig's Sproglære forfra til Syntarens 3die Afsnit tilligemed det Vigtigste af Metriken.

VI Klasse: Cicero: Lælius, Tusc. Qvæst. Lib. 2 og or. pro Milone. Livius: Lib. 4. Sallust: Jugurtha. Horat's: Satir. Lib. 1. Terent's: Phormio. Dimittenderne have desuden repeteret Horat's: Od. Lib. 3, 4. Epist. Lib. 2. Ars poetica. Det yngre Parti: Virgil Æn. Lib. 5. Bojesens Antiquiteter fra Religionsvæsnct til Enden. Madvig's Sproglære: Syntaren og Metriken.

Stile og Versioner ere skrevne tregange ugentlig afverlende med mundtlig Oversættelse, efter samme Fremgangsmaade som før angivet.

Græff.

IV Klasse: Dverste Part: Udsprede Stykker i Lunds Læsebog. Xenophon's Anabasis: de 5 første Capp.

De Andre: Udsprede Stykker i Lunds Læsebog og Xenophon's Anabasis de 2 første Capp.

Begge Partier: Langes Grammatik forfra til de uregelmæssige Verber.

V Klasse: Herodots 9de Bog, de 80 første Capp. Odysseen: 2, 6 og 9 Sang. Langes Grammatik den paradigmatiske Deel og nogle af de vigtigste Regler af Syntaxen. Det nye Testamente: Apostlenes Gierninger de 20 første Capp.

VI Klasse: Dimittenderne læst eller repeteret: Xenophons Memorabilia 1, 2 Bog, Epiktet, Platons Crito. Plutarchs Camillus. Herodot 9de Bog. Iliaden 1, 2, 3 Sang. Odysseen 1, 2, 3, 5, 6 Sang. Johannes Evangelium og Apostlenes Gierninger.

De Dvrigte: Plutarchs Camillus. Herodot 9 Bog, 50 Capp. Platons Crito. Iliaden 1 og 3 Sang. Odysseen 3 og 6 Sang. Bojesens Antiquiteter.

Hebraisk.

V Klasse: Genesis: fra Cap. 14—28. Lindbergs Grammatik.

VI Klasse: Dimittenderne: hele Genesis. Skibsted, Fog, Blicher og Hausen tillige Ruths Bog og 12 Psalmer.

De Dvrigte Genesis de 32 første Capp. Lindbergs Grammatik.

Fransk.

II Klasse: Borrhings Manuel etc. Side 1—47. 3 Grammatik Bøining af Navne, Sted og Udsagnsord. De 3 første Ordre. De 4 sidste Ordre. De 5 første Deel Glosfer ere lærte udenad. 1 Time egentlig er anvendt til Dvelse i Rettskrivning.

- III Klasse:** Borrings Læsebog for Mellemklasser (5te Udg.)
Side 30—109. Efter Abrahams' Grammatik hele Formlæren. 1 Time ugentlig er anvendt deels til Retfkrivning efter Dictat, deels til Stiil efter Ingerslevs Materialier.
- IV Klasse:** Borrings Læsebog for Mellemklasser (5te Udg.)
Side 74—128, 151—193. Af Abrahams' Gramn. Formlæren og Ordbdannelselæren. Det Læste er repeteret. Stiil er jævnlig skreven efter Ingerslevs Materialier.
- V Klasse:** Borrings Etudes litteraires: Side 62—133; 167—186, 233—252, 266—314. Af Abrahams' Grammatik Ordbdannelselæren og af Ordføiningslæren første Affnit samt enkelte Stykker af andet Affnit. Stiil skreves eengang ugentlig, for det meste Oversættelse af en let Fortælling.
- VI Klasse:** Colomba par Prosper Mérimée, og af samme Forfatter: La Mosaique, Mateo Falcone, Vision de Charles XI, L'enlèvement de la redoute Tamango, La perle de Tolède, Le vase etrusque (240 S.). Abrahams' Grammatik: Ordbdannelselæren og første Affnit af Ordføiningslæren. Desuden er Formlæren repeteret. Mundtlig Oversættelse fra Dansk til Fransk er der særlig anstillet Dvelse i.

NB. Engelsk.

J Anerkiendelse af, at den engelske Nation og Literatur er den, der af alle europæiske er meest beslægtet med den nordiske, have allerede

flere lærde Skoler, med høiere Tillæbelse, draget Omhu for at der gives Disciplene Anledning til at gjøre sig bekiendte med den. Da de nyere Begivenheder i Norden endnu mere synes at ville fremme denne Tilslutning, ja næsten at gjøre et fortroligt Bekiendtskab med det engelske Sprog og dets Literatur uundværligt for os, saa tilbyder Adjunct Westesen sig at aabne et Curfus i Engelsk for Skolens Disciple. 1 à 2 ugentlige Timer ville være tilstrækkelige hertil. Betalingen ansættes til 1 Rbd. 3 Mk. halvvaarlig for hver Deeltager.

Religion.

- I Klasse:** Herslebs mindre Bibelhistorie: det gamle Testamente. Jensen's Bibelsprog: de 4 første Capp. 20 Psalmer ere lærte udenad og forklarede.
- II Klasse:** Hele Herslebs mindre Bibelhistorie. Balles Lærebog: de 4 første Capp. 14 Psalmer.
- III Klasse:** Balles Lærebog forfra til Pligterne i de enkelte Stænder. Herslebs større Bibelhistorie: fra fjerde Periode i det gamle Testamente til Propheternes Skrifter.
- IV Klasse:** Øverste Parti: Fogtmann's Lærebog fra Tre-enighedslæren til Læren om Pligterne mod os selv. Enkelte forfra til Læren om Guds Egenskaber. De Nederste Balles Lærebog 5 og 6 Cap.

Herslebs større Bibelhistorie have de Øverste læst fra syvende Periode i det gamle til tredje Periode i det nye Testamente. De Nederste

forfra til fjerde Periode i det gamle Testamente.

- V Klasse:** Fogtmanns Lærebog fra Cap. 2 til 4de Af-
snit. Herølebs større Bibelhistorie: Det nye
Testamente og Apostlenes Gierninger.
- VI Klasse:** Dimittenderne: Hele Fogtmanns Lærebog og
Herølebs større Bibelhistorie. De Dyrige:
Fogtmanns Lærebog fra § 78 til Enden og
Herølebs større Bibelhistorie det nye Testa-
mente.

Historie.

- I Klasse:** Hovedpartierne af Danmark's Historie efter
mundtligt Foredrag.
- II Klasse:** Den gamle og Middelalderens Historie efter Ko-
fods fragmentariske Haandbog.
- III Klasse:** Hele Kofods fragmentariske Historie.
- IV Klasse:** Danmark's og Norges Historie efter Allens
Lærebog og Kofods Udtog.
- V Klasse:** Den gamle Historie og Frankerigs, indtil det
Valesiske Huns, efter Kofods Udtog.
- VI Klasse:** Dimittenderne: Hele Danmark's Historie efter
Allen og Verdenshistorien efter Kofod. De
Dyrige: Den gamle Historie og Frankerig,
Engelland, Tydskland, Sverig og Rußland efter
Kofod.

Geographie.

- I Klasse:** Ved mundtlig Underviisning er meddeelt en
almindelig Oversigt over den physiske Jordbe-
skrivelse tilligemed et ganske kort Omrids af
den politiske Geographie.
- II Klasse:** Europa indtil Storbritannien efter Belschows
Lærebog.

- III Klasse:** Hele Europa og Indledningen efter samme Lærebog.
- IV Klasse:** Asien, Afrika, Amerika og Australien efter samme.
- V Klasse:** Spanien, Helvetien, Italien, Tyrkiet og Grækenland efter Ingerslev. De øvrige Verdensdele efter Welschow.
- VI Klasse:** Det samme som femte Klasse tilligemed et Udtag af Indledningen efter Ingerslev. Dismittenderne have tillige repeteret det Øvrige af Europa.

I de 2 øverste Classer er den gamle Geographie giennemgaaet efter Königsfeldts Omrids.

Arithmetik.

- I Klasse:** De 4 Species i hele og benævnte Tal, simpel Reguladetri.
- II Klasse:** De 4 Species i Brøk, Reguladetri med Brøk, combinerede Exempler som Forstandsøvelse.
- III Klasse:** Omvendt og sammensat Reguladetri, Procentregning, Decimalbrøk.
- IV Klasse:** Fortsat Øvelse i practisk Regning, Decimalbrøk, Bogstavregning, Kvadratrodens Udbragning. Desuden efter Bergs Mathematik indtil 2det Cap. § 4. (Potensering.)
- V Klasse:** Bergs Mathematik de 8 første Capp. samt 13de Cap.
- VI Klasse:** Hele Ursins Arithmetik, med Undtagelse af Læren om Logarithmer, som kun 3 af Dismittenderne have læst.

Geometrie.

- I Klasse:** Geometrisk Tegning. De letteste Constructio-
ner og Tegning efter Fortegninger.
- II Klasse:** Fortsat Dvælselse i geometrisk Tegning. Prac-
tisk Veiledning til at opløse en Deel af Geome-
triens graphiske Opgaver.
- III Klasse:** Bergs Geometrie indtil Cap. 3 § 2.
- IV Klasse:** Bergs Geometrie de 3 første Capp.
- V Klasse:** Bergs Geometrie hele første Afdeling og 2den
Afdelings første Cap.
- VI Klasse:** Hele Ursins Geometrie.

Naturhistorie.

- I Klasse:** Pattedyrene og Fuglene efter Strøm.
- II Klasse:** De almindelige Bemærkninger om Fuglene;
Krybdyrene og Fiskene efter Strøm.
- IV Klasse:** Fuglene og Pattedyrene efter Dreiers og Bram-
sens Lærebog i Naturhistorien.

III, V, VI

Klasser: Krybdyrene og Fiskene efter samme Lærebog.

Naturhistorien gaaer deels ud paa at meddele Kundskab om de forskjellige Naturgiensstande og at henføre dem til deres naturlige Grupper og Afdelinger, deels paa at eftervise deres indre Bygning og de almindelige Love, der ligge til Grund for denne og med forskjellige Omdannelser drage sig igiennem hele den naturlige Tilværelse. Forjaavidt Naturhistorien bliver Gienstand for Underviisningen i den lærde Skole, maa det blive Formaalet: ikke at blive for meget staaende ved den ydre Detailkundskab, men kun at medtage saa meget af denne, som behøves for at fatte og anskueliggjøre Naturens indre Udvikling.

I første og anden Klasse blive Strøms naturhistoriske

Læsebogen lagte til Grund for Underviisningen saaledes, at Patteddyrene og det Specielle om Fuglene læres i første Klasse, det Almindelige, Krybdyrene og Fisken i anden Klasse. Formaalet er her kun at gjøre Disciplene bekendte med forskiellige Dyrarter, saaledes at der tillige vaffes en nogenlunde klar Anskuelse om deres eiendommelige Charakter og Levemaade. Først i tredje Klasse begynder den systematiske Underviisning med Dreiers og Bramsens naturhistoriske Lærebog som Grundlag. Som Indledning gennemgaaes den menneskelige Organisme fulstændig, for under den paafølgende Udvikling af de forskiellige Classers indre Bygning at kunne henwise til denne som den normale. Den sammenlignende Anatomie bliver saaledes det væsentligste Synspunkt. Af Zoologien læres derpaa Patteddyr og Fugle i tredje, Krybdyr og Fisk i fjerde Klasse. I femte læres Botanik, i siette Zoologiens anden Hoveddeel, de beenløse Dyr, dernæst Botanikens almindelige Deel og endelig en kort Udsigt over Mineralogien i Forbindelse med en Efterviisning af det nordiske Fædrenelands almindelige geognostiske Forhold.

Da den nu fulgte Methode først for 2 Aar siden er indført, saa har den her angivne Plan endnu ikke kunnet gennemføres i det forløbne Skoleaar, ligesom den heller ikke i det løbende vil kunne fuldstændig realiseres. Da Skolen maa særdeles beklage, endnu langt fra at være i Besiddelse af tilstrækkelige Apparater, Udbildninger o. s. v. for at kunne give Underviisningen det Liv og den Anskuelighed, som her fremfor Alt er nødvendig.

Skolekassens Indtægter og Udgifter.

A. Hovedkassen:

Beholdning fra Aaret 1846	438 Rbd. 73 $\frac{1}{2}$.
Indtægt i Aaret 1847	8866 — 67 -
	9305 Rbd. 44 $\frac{1}{2}$.
Udgiøt for Aaret 1847	9060 — 71 -
	Beholdning 244 Rbd. 69 $\frac{1}{2}$.

B. Stipendiekassen:

Beholdning fra Aaret 1846	33 Rbd. 78 $\frac{1}{2}$.
Indtægt for Aaret 1847	882 — -
	915 Rbd. 78 $\frac{1}{2}$.
Udgiøt	642 — 61 -
	Beholdning 273 Rbd. 17 $\frac{1}{2}$.

Ved forestaaende offentlige Examen begynde de skriftlige Prøver Torsdagen d. 20de Juli og fortsattes til Lørdagen d. 22de incl. i de forskjellige Classer, Formiddag og Eftermiddag.

Den mundtlige Prøve fortsattes fra Mandagen d. 24de til Lørdagen d. 29de Juli, om Formiddagen fra Kl. 9—12, Eftermiddagen fra Kl. 2½—5½, i følgende Orden.

	1 Børelse.	2 Børelse.	3 Børelse.	4 Børelse.
Mandag	Formiddag VI. Hist. og Geog.	IV. Naturhist.	II-I. Regning.	
Tirsdag	Eftermiddag VI. Lybfl.	V. Nat. og Fransk.	III. Hist. og Geog.	
Onsdag	Formiddag VI. Latin.	V. Hist. Geog. Mathematik.	II-I. Naturhist.	
Torsdag	Eftermiddag VI. Fransk.	IV. Græsk.	III. Lybfl.	
Fretdag	Formiddag VI. Græsk.	IV. Mathematik.	III. Naturhist.	
Lørdag	Eftermiddag VI. Religion.	III. Mathematik.	I. Hist. Geog.	
Søndag	Formiddag V. Hebraisk og Lybfl.	IV. Latin.	II. Dansk.	I. Religion.
Mandag	Eftermiddag VI-V. Naturhist.	IV. Lybfl.	III. Fransk.	II. Religion.
Tirsdag	Formiddag VI. Mathematik.	V. Græsk og Hel.	IV. Fransk.	
Onsdag	Eftermiddag VI. Hebraisk.	III. Latin.	II. Hist. og Geog.	
Torsdag	Formiddag IV. Religion.	II. Fransk.	I. Dansk.	
Fretdag	Eftermiddag IV. Hist. og Geog.	III. Religion.	II-I. Lybfl.	

Kl. 5½—6½ alle Classer Eksamning, 6½—7½ Sangprøve.

Mandagen den 31te Juli om Formiddagen Kl. 10 prøves de nyanneldte Disciple.

Fredagen den 1ste Septbr., Formiddag Kl. 11, foretages
Translocationen med sædvanlig Høitidelighed

Løvdagen den 2den Septbr. begynder Underviisningen
i det nye Skoleaar.

Disciplenes Stægtninge og Børgere, enhver Skolens og
Ungdommens Ven indbydes herved ærbødigst til at bære
denne offentlige Prøve med deres opmuntrende Nærværelse.

Nykøbing Cathedralsskole den 10de Juli 1848.

G. W. Hofendahl.

T i m e t a b e l

for

1847—48.

Time.	Klasse.	Mandag.	Tirsdag.	Onsdag.	Torsdag.	Freitag.	Løvedag.
8—9	VI	Græsk	Græsk	Græsk	Græsk	Græsk	Hebraisk
	V	Latin	Latin	Latin	Latin	Latin	Latin
	IV	Latin	Latin	Latin	Latin	Latin	Latin
	III	Tydsf	Historie	Mathematif	Historie	Historie	Tydsf
	II	Naturhistorie	Regning	Naturhistorie	Dansk	Dansk	Regning
	I	Religion	Naturhistorie	Historie	Naturhistorie	Naturhistorie	Historie
9—10	VI	Latin	Latin	Religion	Latin	Latin	Fransk
	V	Religion	Tydsf	Latin	Religion	Græsk	Latin
	IV	Græsk	Græsk	Græsk	Græsk	Religion	Græsk
	III	Latin	Latin	Latin	Latin	Regning	Geographie
	II	Religion	Regning	Historie	Regning	Fransk	Dansk
	I	Regning	Historie	Regning	Geographie	Geographie	Regning
10—11	VI	Latin	Religion	Latin	Latin	Hebraisk	Latin
	V	Græsk	Græsk	Hebraisk	Græsk	Latin	Græsk
	IV	Tydsf	Naturhistorie	Latin	Religion	Historie	Mathematif
	III	Naturhistorie	Fransk	Dansk	Latin	Religion	Latin
	II	Fransk	Historie	Regning	Naturhistorie	Fransk	Geographie
	I	Regning	Regning	Dansk	Religion	Tydsf	Tydsf
11—12	VI	Dansk	Naturhistorie	Fransk	Mathematif	Latin	Latin
	V	Dansk	Naturhistorie	Dansk	Historie	Religion	Geographie
	IV	Mathematif	Historie	Historie	Tydsf	Naturhistorie	Fransk
	III	Fransk	Latin	Mathematif	Dansk	Fransk	Mathematif
	II	Dansk	Tydsf	Tydsf	Fransk	Religion	=
	I	=	Religion	=	Dansk	Dansk	Dansk
2—3	VI	Dansk	Historie	Dansk	Historie	Mathematif	=
	V	Fransk	Mathematif	Mathematif	Fransk	Religion	=
	IV	Religion	Fransk	Geographie	Dansk	Latin	=
	III	Mathematif	Religion	=	Religion	Naturhistorie	=
	II	Geographie	=	Tydsf	Tydsf	Historie	=
	I	Tydsf	=	=	=	Dansk	=
3—4	VI	Mathematif	Mathematif	Historie	Geographie	Geographie	=
	V	Geographie	Historie	Naturhistorie	Hebraisk	Fransk	=
	IV	Skrivning	Latin	Mathematif	Fransk	Dansk	=
	III	Latin	Skrivning	Skrivning	Dansk	Tydsf	=
	II	Dansk	Skrivning	Skrivning	Tydsf	Regning	=
	I	Skrivning	Tydsf	Tydsf	Tydsf	Regning	=
4—5	VI	Naturhistorie	Gymnastif	=	=	Naturhistorie	=
	V	Mathematif	Gymnastif	=	=	Mathematif	=
	IV	Geographie	Mathematif	=	Gymnastif	=	=
	III	Fransk	=	=	Geographie	Latin	=
	II	Skrivning	=	Religion	Gymnastif	=	=
	I	=	Skrivning	Skrivning	Gymnastif	=	=
5—6		Sang og Gymnastif	Sang	Sang.	Sang	Sang og Gymnastif	=

NB. Løvedag 12—1 Sammenfang af alle Partier.